

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТУСА

ЕЛЬ ТАХРАВІ БОГДАНА БОГДАНІВНА

Допускається до захисту

в. о завідувача кафедри

германської філології

канд. філол. наук, доцент

О. В. Чоботар

«__» _____ 2020 р.

ПЕРЕКЛАД РЕАЛІЙ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ НА НІМЕЦЬКУ
(НА МАТЕРІАЛІ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ)

Спеціальність 035 Філологія

Спеціалізація 035.043 Германські мови та літератури (переклад включно)

перша – німецька

Освітня програма Німецька мова і переклад

Магістерська робота

Науковий керівник:

докт. філол. наук, професор,

професор кафедри германської філології

Манакін Володимир Миколайович

Оцінка: ____ / ____ / ____

Голова ЕК: _____

(підпис)

Вінниця 2020

АНОТАЦІЯ

Ель Тахраві Б. Б. Переклад реалій з української мови на німецьку (на матеріалі художніх творів). Спеціальність 035 «Філологія». Спеціалізація 035.043 «Германські мови та літератури (переклад включно)». Освітня програма «Німецька мова і переклад». Донецький національний університет імені Василя Стуса, 2020. – 97 с.

У магістерській роботі досліджено поняття «реалія», розглянуто різні погляди вітчизняних та зарубіжних дослідників на тлумачення поняття, визначено класифікацію реалій та оптимальні методи їхнього перекладу іншою мовою. Розкрито суть поняття «національний та історичний колорит» країни та причини важкості передачі колориту для мови-сприймача. Встановлено граматичні форми реалій, відношення та подібність з іншими лексичними одиницями. Надано приклади на основі художніх творів М. В. Гоголя.

Проаналізовано реалії з повісті «Мертві душі» та «Вечори на хуторі біля Диканьки». Надана класифікація реалій та аналіз способів передачі реалій німецькою мовою. Методом зіставного аналізу описано різницю між перекладами «Мертвих душ» німецькою мовою, виконаного різними перекладачами.

Аналіз прикладів перекладу показав, що наближено весь національний та історичний колорит поеми «Мертві душі» М. В. Гоголя передали М. Пфайффер та В. Казак. В інших випадках, переклад був адаптивний з нейтралізацією реалій та їхнім наближенням до німецької культури.

Гіперонімічне перейменування або функціональний аналог найбільш вживаний метод перекладу. Особливо при перекладі реалій, які позначають одяг, мистецтво і культуру, назви страв. Але потрібно відмітити, що при такому перекладі втрачається частина історичного та національного колориту, його культорологічна та лінгвокраїнознавча цінність, та реалія замінюється

лексемою із широким значенням. Тому перекладачі повісті «Мертві душі» та новели «Вечори на хуторі біля Диканьки» не змогли передати гоголівський колорит.

Ключові слова: реалії, переклад, безеквівалентна лексика, калькування, дослівний переклад.

SUMMARY

Eltahrawy B. B. Translation of Realia from Ukrainian into German (based on belles-lettres writing). Speciality 035. “Philology”. Specialisation 035.043 “Germanic Languages and Literatures (including translation)”. Educational Programme “German Language and Translation”. Vasyl’ Stus Donetsk National University, 2020 – 97 p.

In the master’s thesis, the concepts of «realia» are analyzed, various local and foreign researchers’ views on the interpretation of the concept are considered. Moreover, the classification of realias and optimal methods of their translation into another language are determined. The essence of the «national and historical color» concept of the country and the reasons for the severity of the transfer of color for another language are revealed. In addition, the grammatical forms of realias, relation and similarity with other lexical units are established along with examples which are given based on the works of Nikolai Gogol.

The realias are analyzed from the novel «Dead Souls» and the collection of short stories «Evenings on a Farm Near Dikanka». Provided classification of them and analysis of ways of translation in German language. The difference between German translations of the novel «Dead Souls» are described by the method of comparable analysis.

The analysis of translated examples showed that approximately the entire national and historical color of the novel «Dead Souls» by Nikolai Gogol was handed over by M. Pfeiffer and V. Kazak. In other cases, the translation was adaptive, with the neutralization of realias and an approximation to German culture. Hyperonymous renaming or functional analog is the most used translation method, especially when translating realias denoting clothing, art, culture and the names of dishes. On the other hand, it should be noted that with such way of translation, a part of the historical and national color is lost. Furthermore, its culturological, linguistic and cultural value, and realia are replaced by a lexeme with a wide range of meaning.

Therefore, the translators of the novel «Dead Souls» the collection of short stories «Evenings on a Farm Near Dikanka» by Nikolai Gogol could not convey the Gogol flavor.

Key words: realia, translation, non-equivalent vocabulary, calques, word-for-word translation.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	8
РОЗДІЛ 1 ПОНЯТТЯ РЕАЛІЇ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА МЕТОДИ	
ПЕРЕКЛАДУ.....	12
1.1 Поняття реалія у перекладознавстві.....	12
1.2 Структурні особливості реалій та взаємозв'язки з іншими лексичними одинацями.....	16
1.3 Граматична форма реалії.....	19
1.4 Класифікація реалій за Р. П. Зорівчак та В. С. Виноградова.....	21
1.5 Розширена класифікація реалій С. Флорина та С. Влахова.....	25
1.6 Головні прийоми передачі слів-реалій за Р. П. Зорівчак.....	34
1.7 Шляхи перекладу реалій за С. Флорином та С. Влаховим.....	42
1.8 Вибір методу перекладу слів-реалій в залежності від різних факторів.....	45
1.9 Особливості перекладу історичних реалій.....	48
Висновки до розділу 1.....	49
РОЗДІЛ 2 МОВНІ ЗАСОБИ ПЕРЕДАЧІ РЕАЛІЙ НА ОСНОВІ ПОВІСТІ	
М. В. ГОГОЛЯ «МЕРТВІ ДУШІ» ТА НОВЕЛИ «ВЕЧОРИ НА ХУТОРІ БІЛЯ ДИКАНЬКИ».....	51
2.1 Аналіз методів перекладу реалій німецькою мовою на основі повісті «Мертві душі».....	51
2.2 Класифікація реалій в повісті Н. В. Гоголя «Мертві душі».....	62
2.3 Аналіз способів передачі реалій при перекладі німецькою мовою повісті Н.В.Гоголя «Мертві душі».....	64
2.3.1 Методи перекладу реалій, які відносяться до категорії етнографічних та позначають побут.....	64
2.3.2 Методи перекладу етнографічних реалій, які позначають одяг, взуття, прикраси.....	66

2.3.3	Методи перекладу етнографічних реалій, які позначають меблі, житло, посуд.....	67
2.3.4	Методи перекладу етнографічних реалій, які позначають мистецтво і культуру.....	68
2.3.5	Методи перекладу суспільно-історичних реалій.....	68
2.3.6	Методи перекладу реалій, які позначають грошові одиниці та міри фізичних велечин.....	71
2.4	Класифікація реалій та методи їх перекладу у новелі М. В.Гоголя «Вечора на хуторі біля Диканьки».....	73
2.5	Аналіз способів передачі реалій при перекладі німецькою мовою новели М. В. Гоголя «Вечора на хуторі біля Диканьки».....	75
2.5.1	Методи перекладу реалій, які відносяться до категорії етнографічних та позначають побут.....	75
2.5.2	Методи перекладу етнографічних реалій, які позначають одяг, взуття, прикраси.....	78
2.5.3	Методи перекладу етнографічних реалій, які позначають меблі, житло, посуд.....	81
2.5.4	Метод перекладу етнографічних реалій, які позначають мистецтво і культуру.....	83
2.5.5	Метод перекладу суспільно-історичних реалій.....	84
2.5.6	Шляхи перекладу власних назв у новелі «Вечори на хуторі біля Диканьки».....	85
2.5.7	Методи перекладу реалій, які позначають грошові одиниці та міри фізичних велечин.....	85
	Висновки до розділу 2.....	87
	ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ.....	89
	СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	91

ВСТУП

У магістерській роботі досліджується таке явище як реалія. Розглядаються різні класифікації слів-реалій та особливості їхнього відтворення при перекладі німецькою мовою. Пропонована робота присвячена не лише аналізу поняття «реалія» як перекладознавчої категорії, вивченню їхніх класифікацій та шляхів перекладу німецькою мовою, але й розглядає проблеми передачі слів-реалій іноземною мовою та методи їхнього перекладу в залежності від низки чинників.

Сьогодні існує багато мовних засобів, які допомагають при перекаді художньої літератури повністю або частково описати національний, культурний та історичний колорит іншої країни, наприклад, фразеологізми, діалекти, власні назви, прислів'я та приказки і реалії. Але не завжди перекладач в змозі використати еквівалент, адже він може бути відсутнім. Перекладач стоїть перед важливим вибором: або передати національний, історичний та культурний колорит іншої країни та зробити художній текст екзотичним, або адаптувати текст до мови-сприймача та нейтралізувати весь колорит взагалі.

За основу теоретичної частини були використані праці таких дослідників: Л.С. Бархударов [3], М.Л. Вайсбурда [73], Є. Верещагін [7], В.С. Виноградова [8], С. Влахова і С. Флоріна [9], Р.П. Зорівчак [20], В.Н. Комісаров [27], О. Кундзіч [30], Я. Рецкер [33], В. Россельс [34], Л. Соболев [35], Г.Д. Томахін [84], А. Федоров [36]. Саме вони працювали над проблемою перекладу безеквівалентної лексики, досліджували тлумачення поняття «реалія», класифікували та описували оптимальні шляхи передачі значення реалій для мови-сприймача.

Актуальність дослідження полягає у загостренні уваги на таку проблему як – проблеми перекладу художньої літератури, а саме спроможність передати колорит культури та цілої нації реципієнту. Актуальність обумовлена недостатнім рівнем вивчення обраних мовних одиниць в німецькій мові, відсутністю системного порівняльного аналізу

українських та німецьких реалій, необхідністю формування конкретного набору трансформаційних й інтерпретативних методик при перекладі безеквівалентних мовних одиниць різних рівнів з однієї мови на іншу

Мета пропонованого дослідження полягає у вивченні поняття «реалія» як перекладознавчої категорії, виявленні характерних особливостей цього пласту безеквівалентної лексики щоб визначити оптимальні шляхи їхнього перекладу, які найкраще передають національний, історичний та культурний колорит.

Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких практичних завдань:

- дослідити тлумачення поняття «реалія»;
- розглянути класифікації реалій;
- описати методи передачі реалій іншою мовою;
- скласти корпус практичного матеріалу дослідження на основі повісті М. В. Гоголя «Мертві душі» та новели «Вечори на хуторі біля Диканьки»;
- проаналізувати лексичні одиниці на позначення реалій;
- класифікувати реалії з повісті М. В. Гоголя «Мертві душі» та новели «Вечори на хуторі біля Диканьки»;
- визначити шляхи перекладу реалій з повісті М. В. Гоголя «Мертві душі» та новели «Вечори на хуторі біля Диканьки» німецькою мовою.

Об'єктом дослідження є реалії в повісті М. В. Гоголя «Мертві душі» та новелі «Вечори на хуторі біля Диканьки».

Предметом дослідження є шляхи перекладу українських реалій німецькою мовою.

Матеріалом дослідження слугують українські реалії, які були вилучені шляхом суцільної вибірки з повісті М. В. Гоголя «Мертві душі» (побутові реалії – 54 одиниці, реалії, які позначають види праць та професій 9 одиниць, реалії мистецтва та культури – 7 одиниць, етнічні реалії – 2 одиниці, реалії мір фізичних та грошових одиниць – 9 одиниць, реалії адміністративно-

територіального устрою – 3 одиниці, реалії, які позначають представників влади – 6 одиниць, реалії суспільно-політичного життя – 12 одиниць, військові реалії – 4 одиниці) та новели «Вечори на хуторі біля Диканьки» (географічні реалії – 9 одиниць, побутові реалії – 66 одиниць, реалії, які позначають види праць та професій – 9 одиниць, реалії мистецтва та культури – 18 одиниць, реалії мір фізичних та грошових одиниць – 6 одиниць, реалії суспільно-політичного життя – 6 одиниць, військові реалії – 10 одиниць) та їхній переклад німецькою мовою.

Для визначення оптимальних шляхів перекладу реалій у художній літературі на основі повісті М. В. Гоголя «Мертві душі» та новели «Вечори на хуторі біля Диканьки» були використані такі методи: **порівняльний** та **зіставний** методи, за допомогою яких були порівнянні та зіставлені українські та німецькі реалії, **класифікаційний** метод, за допомогою якого було створено класифікації реалій. Метод **перекладознавчого** та **семантичного аналізу**, за допомогою якого був проведений аналіз перекладів та аналіз семантичного значення реалії. **Описовий метод**, за допомогою якого були описані отримані у ході дослідження результати.

Теоретична значущість полягає у внеску в теорію перекладознавства, а саме переклад безеквівалентної лексики в художній літературі.

Практична цінність: дані із дослідження можна використовувати на практичних заняттях з теорії і практики перекладу, лекціях та семінарах із перекладознавства та історії літератури.

Структура та обсяг роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів із висновками до кожного, загальних висновків, списку використаної літератури (100 наукових джерел українською, російською, німецькою, англійською мовами). Загальний обсяг роботи складає 97 сторінок.

У *Вступі* описується актуальність дослідження, висвітлено мету та поставлені практичні завдання, визначено матеріал, об'єкт, предмет та методи даного дослідження, обґрунтовується теоретична та практична цінність, зазначено структуру роботи та її обсяг.

У *першому розділі* «Поняття реалії, класифікація та методи перекладу» проведено аналітичний огляд робіт вітчизняних та зарубіжних дослідників, присвячених дослідженню безеквівалентної лексики, розглянуто різні погляди на тлумачення поняття «реалії», її граматичну структуру та співвідношення з іншими лексичними одиницями, розглянуто різні класифікації реалій, особливу увагу приділено шляхам перекладу реалій іншою мовою.

У *другому розділі* «Мовні засоби передачі реалій на основі повісті М. В. Гоголя «Мертві душі» та новели «Вечори на хуторі біля Диканьки» опрацьовано та проаналізовано шляхи передачі реалій німецькою мовою завдяки зіставного аналізу перекладів, розроблено класифікації реалій та надані приклади найвдаліших шляхах передачі реалій німецькою мовою.

У *загальних висновках* підбито підсумки проведеного аналізу.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дослідження викладено у «Віснику Студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса» (ДонНУ, Вінниця, 2020 р.).

Публікації. Основні положення магістерської роботи викладено в 1 публікації: стаття у збірнику студентських наукових статей ДонНУ імені Василя Стуса.

РОЗДІЛ 1

ПОНЯТТЯ РЕАЛІЇ, КЛАСИФІКАЦІЯ ТА МЕТОДИ ПЕРЕКЛАДУ

Цей розділ містить аналітичний огляд робіт вітчизняних та зарубіжних дослідників, розглянуто різні погляди на тлумачення поняття «реалії», її граматичну структуру та співвідношення з іншими лексичними одиницями, зокрема безеквівалентною лексикою, розглянуто різні класифікації поділу реалій, досліджено шляхи перекладу реалій.

1.1 Поняття реалія у перекладознавстві

Протягом тисячоліть формуються традиції та звичаї, які передаються з покоління в покоління. Кожна держава відрізняється своєю унікальністю, своєю специфікою розвитку. Тому не дивно, що для кожного народу притаманні спеціальні слова, дослівний переклад яких не можливо знайти у іншій культурі. Слова, аналоги яких не можливо знайти у іншій культурі, називають – реалії. Реалії передають колорит та самобутність кожного народу.

Реалія з латини перекладається як «дійсний», «вагомий». Спочатку «реалія» відносилась до середнього роду множини. Але потім, під впливом болгарської та російської мов, змінилась на іменник жіночого роду. В більшості філологічних роботах, слово «реалія» використовують для позначення предмета або матеріальну річ, наприклад «реалії суспільного життя», або «реалії західної культури». У галузі перекладознавства поняття реалії більше співвідносять зі словом, яке позначає такі явища як «реалії суспільного життя».

Такі вагомні розмежування в трактуванні поняття «реалія» виникають під різним розумінням реалії в перекладознавстві, реалії в літературознавстві та лінгвістиці.

Передача змісту реалії при перекладі відіграє важливу роль у перекладознавстві як науки, особливо при перекладі художньої літератури, адже саме там автор нам показує весь колорит та самобутність тієї чи іншої епохи.

Розглянемо декілька поглядів, щодо пояснення терміну «реалія» та які визначення давали їй дослідники. Найперший дослідник, яких дослідив та розповів про реалії був А.В. Федоров у своїй монографії «Про художній переклад» у 1940 році. На думку А.В. Федорова реалії позначають такі слова, які описують національний колорит суспільного життя та побуту. У своїй монографії, А.В. Федоров пояснює, що при передачі реалій перекладач повинен володіти не лише перекладацькою компетентністю та знаннями мови, але й мати поглиблені знання в галузі лінгвокраїнознавства, для кращого розуміння історичного розвитку країни та суспільства, соціальних та культурних змін [36, с. 48].

Л.Н. Соболев, в свою чергу, дав наступне визначення словам-реаліям: «Терміном «реалії» позначають побутові і специфічні національні слова й звороти, що не мають еквівалентів у побуті, а отже, і мовах інших народів» [35, с. 281]. Він відносить до категорії слів-реалій прислів'я, що є помилково. Окремі слова в прислів'ях можуть відноситися до реалій, але все прислів'я не має еквівалента у мові-сприймача через узагальнено-абстрактний характер. Л.Н. Соболев притримується думки, що реалія, як явище, відноситься до безеквівалентної лексики через елементи побуту і національні слова, які не мають відповідника в іншій мові.

За словами Я.І. Рецкер, «Реалії – це слова, що позначають предмети, процеси й явища, характерні для життя і побуту країни, але не відзначаються науковою точністю визначення, властивою термінам» [33, с. 45]. Таким чином, можна зробити висновок, що слова можуть відноситися під характеристику реалій в одній мові, а іншій мові слово не буде мати ознак реалій. На прикладі це виглядає так, що в Україні є проїзний квиток. В США таке поняття відсутнє. Тому, «проїзний квиток» при перекладі на англійську мову американського варіанту буде реалією. У Великобританії також є проїзні квитки, тому наш проїзний квиток не являється реалією для британського варіанту.

Є.М. Верещагін та В.Г. Костомаров стверджують, що з точки зору лінгвокраїнознавства, реалії – це лексемні одиниці, які несуть певне закріплене

за собою етнокультурне значення, іноземної мови. Тобто, фразеологізми також можуть бути реаліями [7].

О.Л. Кундзіч, один із українських дослідників, сказав, що до реалій можна віднести народні пісні певного народу, адже вони переважно не перекладаються і наповнені колоритом народу [30].

Г.Д. Томахін у своїй роботі написав: «реалії – це назви властивих тільки певним націям і народам предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, імена національних і фольклорних героїв, міфологічних істот» [85, с. 13].

О.С. Ахманова дала таке визначення реаліям: «в класичній граматиці різноманітні фактори, що вивчаються зовнішньою лінгвістикою, такі, як державний устрій країни, історія та культура народу, мовні контакти носіїв певної мови і т.д. з точки зору їх відображення в даній мові» [93, с. 381].

На думку Вл. Россельса «реалія – це предмет, поняття, явище, характерне для історії, культури, побуту, життя того чи іншого народу країни, яке не зустрічається в інших народах» [77, с. 169]. Також він доповнив визначення слів-реалій тим, що вони являються «іншомовними словами, які позначають поняття, предмети, явища, які не використовуються тим народом, на мову якого твір перекладається» [77, с. 169].

Р. Зорівчак зробила вагомий вклад у галузі перекладу реалій. Вона опиралась на матеріали Івана Франка, який представляє собою основоположника саме українського перекладознавства. На думку Р. Зорівчак: «реалії – це моно- і полілексемні одиниці, основне лексичне значення яких вміщує (в плані бінарного зіставлення) традиційно закріплений за ними комплекс етнокультурної інформації, чужої для об'єктивної дійсності мови-сприймача» [21, с. 58]. Р. Зорівчак також наголошує, що реалії не відносяться до неперекладної лексики, неологізмів, інтернаціоналізмів та діалектизмів.

Р. Зорівчак не погодилася з поглядом С. Ковганюка щодо визначення реалій, але ще й розкритикувала цей погляд як досить поверхневим. С. Ковганюк у своїй книзі «Практика перекладу» опублікував пояснення:

«реалії – це назви предметів і явищ матеріальної і духовної культури певного народу, які в перекладі залишаються незмінними» [21, с. 106].

Г. Шатков створив поняття «безеквівалентна лексика» та «еквівалентність». Він вважає, що: «безеквівалентна лексика – це такі лексичні одиниці, які не мають відповідних лексем у лексиці іншої мови. Сюди відносять слова-реалії, а також деякі звороти» [39]. В свою чергу, Г. Шатков створив критерій для слів-реалій. Критерій наявності або відсутності лексемного відповідника в словнику мови-сприймача. Також у своїх роботах Г. Шатков висловив свою думку: «Найтиповішою безеквівалентною лексикою слід вважати власні імена і слова, що позначають національно-специфічні реалії» [39, с. 23].

В своїх роботах Л.С. Бархударов відносить реалії до безеквівалентної лексики. За його твердженням «реалії – це слова, які позначають предмети, поняття та ситуації, які не існують в практичному досвіді людей, щорозмовляють іншою мовою» [3]. До слів-реалій Л.С. Бархударов відніс слова, які позначають різні предмети матеріальної або духовної культури, властиві певному народу. Наприклад, назви страв національної кухні (напр.: *борщ, квас, калач*), одяг (напр.: *сарафан, лапті*), взуття, народні танці (напр.: *гопак*), усна народна творчість (напр.: *частівки*) [3, с. 95]. Також реаліями можуть бути стійкі вирази характерні лише для певної країни, політичні установи та суспільні явища, торгові та суспільні заклади.

Найбільш зрозумілим та точним дали визначення саме С. Влахова та С. Флорина. У своїх роботах вони дали власне тлумачення, що «реалії – це слова і словосполучення народної мови, які відображають найменування предметів, понять, явищ, характерних для географічного середовища, культури, матеріального побуту або суспільноісторичних особливостей народу, нації, країни, племені, і які, таким чином, постають носіями національного, місцевого або історичного колориту; точних відповідностей в інших мовах такі слова не мають, а отже, не можуть бути перекладені «на загальних основах», тому що вимагають особливого підходу» [9, с. 25].

1.2 Структурні особливості реалій та взаємозв'язки з іншими лексичними одиницями

Реалія має багато схожих рис із таким поняттям як «термін». Незважаючи на те, що термін позначає однозначні поняття та явища, без синонімічного ряду та іноземного походження, всі ці характеристики також притаманні реаліям. В деяких випадках важко розмежувати реалію та поняття, тому що існують слова, які одночасно можуть бути як реаліями, так і поняттями.

Але є одна вагома відмінність між реалією та поняттям. Реалія – безеквівалентна лексична одиниця, яка вживається переважно в літературному стилі для підсилення опису колориту.

Термін має еквівалентний переклад та вживається у науковому стилі, виконує називну функцію та певних стилістичних задач. Для терміну відсутня національна приналежність, на відміну від реалії.

Реалії також мають міжнародне розповсюдження та використовуються так часто і широко, як і термін, але з іншим смисловим забарвленням. Термін також відрізняється від реалії тим, що створений штучно для назви тих чи інших предметів. Реалії, в свою чергу, виникають природно, адже вони пов'язані із побутовим життям та світоглядом певного народу. Реалії використовуються частіше, ніж терміни, у повсякденному житті. Але реалії одного народу важкі для розуміння для іншого народу. Значення термінів можна зрозуміти завдяки інтернаціоналізму.

Побачити межу між реаліями та власними назвами складно, адже реалії мають характерні ознаки, які властиві власним назвам, а власні назви можуть бути повними реаліями. Різниця може бути в тому, що власні назви пишуться з великої літери, а реалії з маленької літери. Але таке розмежування не властиве всім мовам (наприклад для німецької мови).

Реалії відрізняються від власних назв своїм семантичним значенням. Якщо взяти за приклад свята, то День Матері, День Народження, Міжнародний жіночий день, 1 Травня – всі свята зрозумілі та немає необхідності в їх

поясненні. Бруду, холі, октоберфест – такі свята будуть виступати реаліями у контексті та вимагатимуть пояснення з боку перекладача.

Підсумовуючи, можна сказати, що різниця між реаліями та власними назвами з першого погляду не очевидна. Інколи відмінності відсутні, а інколи їх взагалі немає, коли власні назви переходять в категорію «реалії». Єдина що може допомогти побачити різницю – це орфографія (досить умовно). Тим не менш, можна підводити власні назви до категорії реалій, що в свою чергу прирівнює власні назви до безеквівалентної лексики. Власним назвам властиве конотативне значення та легкість передачі національного або історичного колориту, яке в свою чергу і дає схожість із реаліями [9, с. 8-12].

Реалії це лексичні одиниці (рідше фразеологічні одиниці), які не належать до літературної норми, а до «не літературної» лексики. Реалії можуть вживатися обмежено, наприклад – діалекти, рідше позначають жаргони, та майже ніколи інших лексичних відступлень від літературної мови (ламана мова, дитяча мова) Це можна пояснити тим, що реалії позначають місцеві явища та предмети.

Письменники минулого часто використовували у своїх роботах «іншомовне вкраплення». Літературі «Західної Європи» було притамано використовувати мудрі вислови, афоризми або поодинокі слова грецькою мовою або на латині. Читаючи романи класичної російської літератури можна побачити слова та вирази не лише на латині, а також французькою та навіть німецькою мовах.

Під поняттям «іншомовне вкраплення» С. Влахов та С. Флорин розуміють усі слова та словосполучення, які письменник використовує іноземною мовою, тобто в мові оригіналу, або транслітерує без зміни морфологічних характеристик. «Іншомовні вкраплення» також можуть бути реаліями, які автор пише іноземною мовою або транслітерацією.

С. Влахов та С. Флорин підкреслити, що лише деякі «іншомовні вкраплення» відносяться до реалій. Наприклад, якщо у романі персонаж, який розмовляє українською мовою, вставляє російські слова (говорить суржилом),

– це не являється реалією. Якщо персонаж, який довго проживав у Франції, вставляє в свою мову слова, які позначають предмети повсякденного життя французів, то вони будуть реаліями. Наприклад, *зайдемо у бістро, потрібно купити багет*.

Деякі дослідники змінюють поняття «іншомовне вкраплення» на поняття «варваризм» або «екзотична лексика». Д.Є. Розенталь відносить до лексики варваризмів слова іншомовного походження та терміни. Між екзотизмами та варваризмами автор не бачить різницю через те, що вони мають однакові характеристики. На думку Д.Є.Розенталя існує дві функції варваризмів: перша, передачі понять (реалії та терміни) для підсилення колориту, друга функція слугує методом сатири для висміювання людей, які цікавляться закордонними речами.

В підсумку, розбіжність між реаліями та «іншомовними вкрапленнями» залежить від того, який підтекст та сенс автор вкладає в те чи інше поняття.

Досі не існує єдиної думки про те, до якої одиниці мови слід відносити реалії. На думку М.Л. Вайсбурда, який вважає що «реалії – це події громадського і культурного життя країни, громадські організації та установи, звичаї та традиції, предмети побуту, географічні місця, витрови мистецтва та літератури, імена історичних постатей, артистів, спортсменів, вчених, письменників, персонажів художніх творів; явища природи, а також багато різних явищ, які не підлягають під класифікацію» [73, с. 20]. Він вважає, що «поняття, яке відноситься до числа реалій, можуть бути виражені поодинокими словами, словосполученнями, реченнями та скороченнями» [73, с. 98].

С. Флорин і С. Влахов висловили свою думку про те, що реалії не лише слова, а й номінативні словосполучення. Якщо слово «кортеси» вважають реалією, то монгольський «Великий народний хурал» також являє собою реалію. В роботах М.В. Гоголя можна побачити лише 4 номінативних словосполучень у перекладі із російської напр.: рос. *лысый дидько*, що в

перекладі означає ‘домовий’, *голодная кутья* ‘сочельник’, *петровы батоги* ‘трава’ та *тесная баба* означає ‘гра’.

Реалія може виражатися номінативним словосполученням ще тому, що до реалії прирівнюють кальку, що і являє собою таке словосполучення.

Якщо розглядати реалії в якості фразеологічних одиниць, то можна побачити словосполучення всіх типів (ідіоми, прислів'я та приказки, які мають характер національного або історичного забарвлення). Та фразеологічні одиниці в яких міститься слово-реалія. Реалії також можуть приймати форму скорочень. Наприклад, *загс, універ, грн* [9, с. 13-17].

1.3 Граматична форма реалії

Граматична форма реалії пов'язана з визначенням до якої частини мови, граматичної категорії та формотворення реалія відноситься. В більшості випадків, реалія – це іменник. Це підтверджується тим, що в «словничку» М.В. Гоголя реалії лише іменники.

На відміну від термінів, реалії майже не бувають віддієслівними іменниками, що пояснюється тим, що реалії не містять в собі «опредметненну дію». Серед інших частин мови не зустрічаються самостійні реалії, особливо реалії службове-слово. Похідні від реалій частини мови мають зберегти частково національний або історичний колорит, не зважаючи на те, чи будуть вони реаліями. Наприклад, генетично зв'язані із реаліями відмінювальні прикметники, як: вершковий, фунтовий, копієчний, гривневий. Значення цих прикметників пов'язано із значенням слів-реалій, від яких вони походять. Можна назвати такі прикметники відносними, які не мають еквівалента в іншій мові, тому на кожную мову вони перекладаються в залежності від граматичної системи. Наприклад, *рубль* в складному слові ‘*Rubelzigeretten*’ буде виступати реалією, але в перекладі буде не іменником, а відмінювальним прикметником *рублева цигарка*. При цьому зберігається національний колорит.

Присвійні прикметники семантично не відрізняються від форми у родовому відмінку, наприклад, канцлерський, завхозний. Але при перекладі присвійні прикметники будуть виступати іменниками.

Інша ситуація, коли прикметник має якісне значення, тобто використовується для позначення переносного значення. Хоча, можна сказати, що не існує великої кількості реалій, при перекладі яких, можна створити речення у переносному значенні. Наприклад, слово *фунтовий* означає «щось вагою в фунт». Але слово *копійковий* можна використати з таким підтекстом, як «копійкова справа, копійкова річ». При цьому, прикметники, які походять від реалій та використовуються для підкреслення переносного сенсу, можуть посісти головне місце над самою реалією та не висвітлити національний або історичний колорит народу.

Потрібно відмітити, що реалія прижившись в мові-сприймача, може отримати рід та відмінювання по відмінкам та числам. Деякі транскрибовані реалії отримують досить правильні граматичні форми в мові-сприймача, наприклад, реалія рубль в англійській та німецькій мовах має форму множини напр.: укр. *рубль* ‘roubles’, ‘Rubels’, адже англ. *poney*, що в перекладі на українську мову ‘гроші’, мають лише форму множини.

При перекладі реалій, можна дивитися у словник, де описано правильну граматичну форму слова. При умові, що слово відсутнє у словнику, перекладач має два шляхи перекладу: або українізувати слово, або не відмінювати реалію та писати у називному відмінку.

Порівнюючи реалії з термінами, власними назвами, відступлення від літературної мови та «іншомовними вкрапленнями» можна задатися питанням: яка різниця між словами, які являються реаліями і ні, та де між ними межа? Це запитання має теоретичну цінність, адже відповідь допоможе знайти шляхи, завдяки яким, перекладач матиме змогу достовірно перекласти слово та текст загалом.

Якщо розглядати різницю за посилом та змістом слова, то реаліям властивий предметний зміст, тобто тісний зв'язок референта (значення реалії

предмета, явища, поняття) із народом або країною з одного боку, та історичним відрізком часу з іншого.

Існують погляди, що реалія відповідає на запитання: що є у нашій культурі або країні і чого немає в іншій культурі та країні, що для нас своє, а що чуже? Здавалося, твердження допомагає розмежувати слово-реалію та іншу лексику, але можна побачити зовсім інший результат. Наприклад, дерево пальма. Для України це нетипове дерево, можна навіть сказати екзотичне дерево. Но для жителів коралових островів, тропіків та субтропіків пальма являє собою звичайне дерево, а таке явище, як сніг – екзотизм. Приклад показує, що слова пальма та сніг – не являються реаліями лише тому, що для певного народу або країни такі предмети або явища нетипові, екзотичні. В цьому випадку краще віднести такі слова до безеквівалентної лексики та назвати їх «екзотизмами», адже вони не являються показниками колориту країни або народу.

Щоб побачити слово-реалію у контексті, перекладач має задатися питанням: чи являється це слово-реалія лексичною одиницею і якщо це реалія, то відноситься вона до іншого народу чи притаманна певному народу? Щоб відповісти на перше питання, потрібно зіставити реалію з близькими до неї поняттями (якщо слово не підпадає до деяких категорій, то слово не являється реалією). Під час розгляду реалії під кутом «своє»-«чуже», свої реалії набагато важче розпізнати, тому що «чужі» реалії не залишаються не поміченими [11, с. 20-29].

1.4 Класифікація реалій за Р.П. Зорівчак та В.С. Виноградова

Р.П. Зорівчак з погляду перекладознавства поділила реалії за історико-семантичною та структурною класифікацією [20, с. 4]. До першої категорії належать такі реалії:

- Реалії при існуючих референтах, напр.:
укр. *яворівка, перебудова, коломийка*,
анг. *baby-sitter, Halloween, gifted child*.
- Історичні реалії

Під історичними реаліями Р.П. Зорівчак розуміє архаїзми, які втратили свою життєздатність після зникнення референта. Вони позначають не лише національний колорит, але ще й хронологічний. Наприклад, укр. *медведиця* («група жінок, які переодягались та ходили по селі під час косовиці»), *тарниця* («дерев'яне сидло»), англ. *the Black and Tans* (англійські каральні закони в Ірландії), *priest's hole* (пристаище священника під час переслідування католиків).

До структурної класифікації реалій відносять:

- Реалії-одночлени, напр.:
укр. *вечорниці, кобзарювати*,
англ. *sheriff* 'шериф', *hreepence* 'Грінпіс'.
- Реалії-полічлени номінативного характеру, напр.:
укр. *курна хата, братська могила, троїстна музика, разовий хліб*,
англ. *banana split* 'банановий спліт', *Sussex pudding* 'Суссекський пудинг з слив', *ticket day* 'добовий квиток', *toffee apple* 'яблука в карамелі', *soap opera* 'мильна опера'.
- Реалії-фразеологізми, напр.:
укр. *стати під вінок, дбати про скриню, на панщині бути*,
англ. *to reach the woolsack* 'стати лордом-канцлером', *to enter at the Stationers' hall* 'реєструвати авторське право' [21, с. 71].

З погляду практики перекладу Р.П. Зорівчак виділяє приховані та явні реалії. Приховані реалії – це слова, які мають еквівалент в мові-сприймача, але значення із перекладом різне. Також приховані реалії мають різне стилістичне забарвлення та культурологічну розбіжність. Наприклад, рушник буде мати значення не лише ужиткової речі у будинку, але й атрибут звичаю та обряду [21, с. 72].

В.С. Виноградов пояснив, що під реаліями розуміють «не лише самі факти, явища і предмети, але також їх назви, слова і словосполучення» [8, с. 36]. Він класифікував реалії на: побутові, етнографічні і міфологічні реалії, реалії світу природи, реалії державно-адміністративного устрою і

суспільного життя (актуальні і історичні), ономастичні реалії і асоціативні реалії [8, с. 5].

- Побутові реалії

- а) Житло: фазенда, ранчо, бодeadори, зензала, мачете, мате;
- б) Одяг, головні убори: сарапе, ярей панчо, впала;
- в) Їжа та напої: тортилья, локро, чуррі, мукена, текіла, грапа, сангрия;
- г) Вид праці: родео, сафра;
- д) Грошові одиниці: песо, конто, кетсал, колон, сукре, алмуд, вару;
- е) Музичні інструменти і народні пісні та танці: маракас, кена, рондадор, лунду, маламбо, пайадор;
- ж) Народні свята: будинки, пелота;
- з) Звертання: тайт, манчо, нінья, сеньйор.

- Етнографічні і міфологічні реалії:

- а) Етнічні та соціальні спільноти та їх представники: інки, аймара, майя, ацтеки, сапотеки, тамойо, гаучо, тіко, чоло, самбо, лонго;
- б) Боги, казкові створіння, легендарні місця: уака, пачакамак, канайма, рок, гуалічо.

- Реалії світу природи:

- а) Тварини: лама, кайман, анаконда, маха, кобурі, самурая, каранчо, бобо, тараріра, кетсаль;
- б) Рослини: кебрачо, омбу, сейба, хукар, манго, мангле, гуайабо, жакейра, балса, кока, папайо, батат;
- в) Ландшафт, пейзаж: сельва, льянос, пампа, савана, сертан.

- Реалії державно-адміністративного устрою і суспільного життя (актуальні і історичні):

- а) Адміністративні одиниці і державні інститути: територія, фрегезія, Кабільдо, інституту;
- б) Суспільні організації, партії та їх учасники: греміо, копей, партідо Колорадо, апрістов, седвреста;

в) Промислові і аграрні установи, торгові заклади: інхеніо, Сентраль, ехідо, Гранха, Боліч, пулькерія, бodega;

г) Загальні воєнні та поліцейські підрозділи: сегурналь, карабінер, карабінери, кабо, пелатон, коман-данте;

д) Громадські посади, професії, титули, звання: мачетеро, гуахіра, менса, менсулеро, пеон, касик, капатас, пуестеро, бананеро, каучеро, корріхідор, мататігрес.

- Ономастичні реалії:

а) Антропоніми: Хуан, Педро, Беатріс, Кароліна, Гальвес, Сільва, Альварес. Також можна віднести індивідеальні імена та фамілії відомих суспільних діячів, літераторів, художників, артистів, спортсменів, знаменитостей [8, с. 108].

б) Топоніми. Назви географічних об'єктів можна поділити на звичайні і меморіативні топоніми (додаткове смислове значення). Наприклад, Нумансія – місто, яке оособлює мужність. Китайський квартал – неблагополучне місце в Барселоні. Вулиця Флорида – торговий центр в Буенос-Айресі. Долорес – місто свободи Мексики;

в) Імена літературних героїв: Сід, Фернан Гонсалес, Гусман де Альфараче, Ласарильо, Дон Кіхот, Санчо Панса, Дульсінея, Лауренс, Маркіз де Брадомін, Авель Санчес, донья Перфекта, Пеппе Рей, Пепіта Хіменес;

д) Назви аеропортів, театрів, музеїв, магазинів, компаній, ресторанів, пляжей: Тропикана (ресторан), Соліс (театр), Ель Обіспо (в'язниця), Пемекс (нафтова компанія), Маракана (стадіон), Юнай (фруктова компанія), Катеті (президентський палац), Копакабана (пляж), Гавана Лібре (готель), Таблада (оптовий ринок), Есеїса (аеропорт), Ла-Репарасьон (гімназія).

- Асоціативні реалії:

а) Вегетативні символи: омбу (поетичний символ), мадроньо (поетичний символ), яхе (символ предрікання долі), кипарис (символ безсмертя);

б) Анімалістичні символи: чоха (птах, який повідомляє про небезпеку), кобурі (птах, який володіє магією), кукула (птах символізує незалежність);

в) Символіка кольору: зелений – колір надії та майбутнього у Панамі, жовтий – колір поховання у Іспанії, білий – колір політичної партії в Уругваї, червоний – символ політичної партії в Колорадо;

г) Фольклорні, історичні та літературні алюзії. В.С. Виноградов сказав, що: «В них міститься натяки на образ життя, поведінку, риси характеру, діяння ітд. історичних, фольклорних, літературних героїв, на історичні події, на міфи, переказ, літературні твори ітд» [8, с. 110].

д) Мовні алюзії. На них посилаються при використанні фразеологізмів, приказок, крилатих фраз або виразів.

1.5 Розширена класифікація реалій С. Флорина та С. Влахова

На думку С. Флорина та С. Влахова багато реалій можна віднести до:

- Предметної класифікації;
- Різній категорій класифікацій, як місцевому так і тимчасовому;
- «Іншомовних вкрапленнь», відходу від літературної мови, термінів, власних назв;
- Словосполучень.

В своїй класифікації реалій, вони прийняли до уваги різні характеристики з класифікацій інших авторів та не погодилися з деякими аспектами характеристики. Наприклад, С. Флорин та С. Влахов не розглядали «психологічні реалії», «рекламні реалії» і «політичні реалії», які запропонував В.Д. Уваров та В.Н. Крупнова. Вони вважають, що «рекламні реалії» переважно являють собою кліше та штампи, які можна віднести до фразеологізмів, або до торгового жаргону. Такі реалії не використовуються у художній літературі, а автори намагались розглянути реалії лише у цій сфері.

Щодо «політичних реалій», то вони переважно відносяться до термінів, або реалій загально-політичної рубрики та «радянізмів».

С. Флорин та С. Влахов розширили свою класифікацію за конотативним значенням реалій, тобто в залежності від місцевого колориту та історичного колориту. Також вони врахували такі чинники, як: мова, ступінь освоєності,

поширеність, форма та методи перекладу. Класифікація складається з таких компонентів:

1. Предметний поділ
2. Місцевий поділ (залежить від мовної та національної приналежності)

3. Часовий поділ (в синхронії та діяхронії)

4. Перекладацький поділ

До предметного поділу належать:

1. Географічні реалії
 - назви об'єктів метеорології та об'єктів фізичної географії: містраль, самум, торнадо;
 - назви географічних об'єктів, які пов'язані зі людською діяльністю: грід, польдер, язовір;
 - ендеміки: ківі, йеті, снігова людина.

Географічні реалії пов'язані з фізичною географією та її розділами, або суміжними науками (ботанічна географія, зоогеографія). Також географічні реалії близькі до термінів, наприклад, *step*, згідно із тлумачним словником, - це «великий безлісий, вкритий трав'янистою рослинністю, рівнинний простір у зоні сухого клімату... степ властивий для двох півкуль Землі». Можна зробити висновок, що степ – це термін, а не реалія, але види степу (пушта, пампа) – реалії. 'Степ' транскрибувався англійською мовою *steppe*, та *Steppe* німецькою мовою. Цей метод транскрибування властивий як для термінів, так і для реалій. Але у багатьох художніх творах російських письменників під словом «степ» передавали ландшафт властивий для Росії.

Слово джунглі перейняли багато країн світу майже в однаковому фонетичному вигляді, напр.: англ. *jungle*, нім. *Dschungel*, рос. *джунгли*. В тлумачному словнику можна побачити, що при слові «джунглі» завжди буде згадуватися Індія («зарості характерні для Індії», «в деяких частинах Індії»), тобто наголошується на національну приналежність. Але в той же час, в багатьох мовах, це слово має інше тлумачення: «густі зарості», «густий

болотистий ліс», тому, можна сказати, що слово «джунглі» являється як терміном, так і реалією.

2. Етнографічні реалії.

До етнографічних реалій відносяться поняття, які позначають побут і культуру народу, обряди, релігію, духовну культуру, звичаї та традиції, фольклор та мистецтво.

- побут:

а) їжа та напої: щі, чебуреки, пиріг, спагеті, хумус, сидр, чайхана, пиріжкова, бістро, салун;

б) одяг та взуття: бурнус, кімоно, сарі, сукман, лапті, черевики, сомбреро, чалма, пендара, кокошник;

в) житло, меблі, посуд: хата, чум, бунгало, тукуль, дівоча пічка, буржуйка, софра, амфора, стомна;

г) транспорт: кеб, ландо, катамаран, каюр, джонка;

д) інше: махорка, ароматні палички, дім відпочинку, путівка, санаторій.

- праця:

а) професії: перекладач, бригадир, фермер, консьєрж, двірник, ударник;

б) знаряддя праці: бумеранг, губерка, ласо, кетмень, мачете;

в) організація праці: ранчо, агрокомплекс, бригада, гільдія, мандра.

- мистецтво і культура:

а) музика та танці: козачок, гопак, лезгинка, хоро, хоруми, хорал, блюз, конфу, халі-галі, краков'як;

б) музичні інструменти: балалайка, тамтам, гуслі, банджо, гамелан, хура;

в) фольклор: сага, билина, руна, баяти, частушка, богатир, батир;

г) театр: кабукі, комедія дель арте, містерія, хепенінг, арлекін, петрушка, каспер, панч;

д) інші види мистецтва: ікебана, маконда;

е) музиканти: трубадур, скальд, кобзар, бард, скоморох, гейша, ояма;

ж) звичаї та ритуали: коляда, вендета, церемонія тя-но-ю, кукер, тамада, масниця, рамазан;

з) свята: 1 Травня, День Перемоги, пасха, коляда, День вдячності, лапта, крикет, тарок, пітчер;

і) міфологія: Дід Мороз, троль, валькірії, вурдалак, пісочна людина, жар-птиця;

к) культ: лама, абат, шаман, квакери, хадж, мечеть, костел, синагога;

л) календарні події: вересень, червень, бабине літо, вайшак.

- етнічні об'єкти:

а) етноніми: банту, гуцул, кафр, копт, баски, казах;

б) клички (жартівливі або образливі): кацап, хохол, кокні, шваб, горила;

в) назви людини за місцем проживання: шоп, тарасконець, абердинець;

- міри фізичних величин та грошові одиниці:

а) одиниці мір: фут, ярд, пуд, десятина, акр, кварта, четверть, гаш;

б) грошові одиниці: рублі, копійка, ліра, франк, песо;

в) просторічні назви: сотка, половинка, п'ятак, двушка, червонець.

3. Суспільно-політичні реалії:

- Органи та представники влади:

а) органи влади: Великий народний хурал, кортеси, меджліс, дума, рада, муніципалітет, виконком;

б) представники влади: канцлер, хан, цар, шах, фараон, лорд, візир, шериф, гетьман, кабака;

- Адміністративно-територіальний устрій:

а) адміністративно-територіальні одиниці: область, департамент, губернія, графство, околія, кантон, арат;

б) населені пункти: хутір, аул, стійбище;

в) складові населеного пункту: ряд, старнало, зума, корзо.

- Суспільно-політичне життя:

а) політична діяльність та політичні діячі: більшовики, троцькісти, торі;

б) патріотичний та суспільний рух та їх діячі: партизани, хайдуті, славісти, слов'янофіли, Червоний Півмісяць;

в) соціальний рух та їх представники: воєнно-промисловий комплекс, лобі, неп, непман, вболівальник, хіпі;

г) звання, ступені, титули, звертання: кандидат наук, бакалавр, заслужений діяч культури, народний артист, князь, принц, граф, барон, герцог, лорд, дворянин, статський радник, сер, сір, мадам;

д) установи: загс, комітет мистецтва і культури, золотий стіл;

е) учбові заклади і культурні установи: коледж, ліцей, кампус;

ж) ранги і касти та їх члени: дворянство, міщанство, юнкер, варна, брахман, дворянин, шурда, самурай, юнкерство;

- Воєнні реалії:

а) підрозділи: легіон, фаланга, табір, сотня, орда, когорта;

б) зброя: арбалет, мушкет, ятаган, катюша, таран;

в) обмундирування: шлем, кольчуга, темляк, бушлат;

г) військовослужбовці: отаман, десятник, капітан, сардар, прапорщик, гардемарин, яничар, драбант, драгун, пластун, унтер;

Місцевий поділ враховує два невід'ємних один від одного критерія: національна приналежність реалії до референта і мова-сприймача. Важливу роль грає не екстралінгвістичний принцип, а саме мовний принцип, що дозволяє розглядати реалії в межах однієї мови («своє», «чуже») та в порівнянні двох мов (внутрішні та зовнішні реалії). «Свої» реалії в залежності від поширеності і вживаності можна поділити на: національні реалії, локальні реалії, мікрореалії. «Чужі» реалії поділяються на інтернаціональні реалії та регіональні реалії.

1. Реалії в межах однієї мови

«Свої» реалії важко розпізнати, адже загалом це споконвічні слова мови. Наприклад, рос. *самовар*, *боярин*, *комсомолец*, анг. *ale* 'світле пиво', нім. *Wehrmacht* 'збройні сили нацистської Німеччини', *Bürger* 'громадянин', *fiarce* 'екіпаж'. «Чужі» реалії – це слова іншомовного походження, які ввійшли в словниковий склад мови у вигляді кальки, дослівного перекладу або

транскрибування реалії. Наприклад, англ. *business* ‘бізнес’, рос. *Спутник* транскрибується в майже усіх європейських мовах.

2. В площині двох мов

В площині двох мов реалії аналізують з точки зору способу перекладу, лексикографії та зіставленням мов. Зовнішні реалії можуть бути чужими для двох мов, які порівнюються. Наприклад, слово норв. *fjord* ‘довга, вузька затока’ буде реалією для всіх мов, окрім норвезької мови. Внутрішні реалії – реалії для однієї із порівнювальних мов, та чужі для іншої мови. Якщо слово *fjord* зовнішня реалія для української або російської мов, то для пари українська-норвезька мови, або російська-норвезька мови – це внутрішня реалія. Тобто для норвезької мови слово буде своєю реалією, а для всіх інших мов чужою.

Національні реалії – слова, що описують предмети, які належать певному народу, певній нації та являються чужими за межами країни. Наявність національних реалій в тексті може призвести до того, що такі слова-реалії будуть асоціюватися з певним народом та країною. Наприклад, укр. *бандура*, *галушки*, *гопак*, рос. *дьак*, англ. *pie* ‘пиріг’, *cab* ‘таксі’, нім. *Schnaps* ‘алкогольний напій’, *Landtag* ‘парламент’, іт. *Spaghetti* ‘спагеті’.

Для того, щоб реалія мала ознаку інтернаціональності, регіональності, спочатку потрібно мати ознаку національності. Навіть локальні реалії та мікрореалії мають національну характеристику.

Регіональними реаліями називають такі реалії, які стали поширеними не лише у власній країні, але й розповсюдились серед інших країн та народів, і стали невід’ємною частиною лексики декількох мов. До регіональних реалій можна віднести «радянізми», які являються словами-реаліями не лише для радянських народів, а для більшості народів соціалістичних країн. Наприклад, рос. *большевик*, *райсовет*, *агитпункт*, які перейшли в інші мови шляхом транскрибування або у вигляді кальки. Для мов інших народів (не соціалістичні країни), такі слова-реалії втрачають ознаку регіональності, а набувають інтернаціональний характер. Слова знаходяться в спеціальних словниках і

зберігають свій радянський колорит. Наприклад, рос. *совет* перекладається ‘soviet’, ‘Sowjet’, рос. *колхоз* – ‘kolhoz’, ‘Kolchos’, рос. *большевик* – ‘bolshevik’, ‘Bolschewik’.

До регіональних реалій також відноситься група латиноамериканських реалій, африканських реалій, група реалій англomовних країн, таких як Великобританія та США, а з іншої сторони реалії країн Британського Співтовариства, скандинавські реалії та реалії країн Сходу.

Інтернаціональні реалії фігурують в лексиці багатьох мов, їх можна знайти в словниках, при чому вони зберегли початкове національне забарвлення. Наприклад, слово «ковбой». Не дивлячись на те, що пастухів можна знайти в кожній країні на Землі, а ковбоя лише на південному заході США, слово «ковбой» знає кожний народ.

Потрібно відмітити ще одну особливість інтернаціональних реалій: сенс або підтекст слова-реалії може видозмінюватись та повністю відрізнятися від початкового значення. Ковбой – з етимологічної точки зору просто пастух, який відрізняється від інших пастухів тим, що він «кінний». Для інших народів значення слова «ковбой» змінилося з пастуха, на авантюриста, героя та «безстрашну» людину з американських бойовиків.

Локальні реалії властиві не мові певного народу, а діалектам та мові груп меншин. Будучи діалектами, локальні реалії позначають специфічні для певного народу предмети та мають ознаки типових реалій. До таких реалій можна віднести напр.: укр. *кобзар*, молд. *лаутар* ‘носій традицій молдавської музики’.

Мікрореалій – це відносний термін, яким позначають такі реалії, територіальна або соціальна ознака яких знаходиться у вузьких межах. Наприклад, слова можуть бути характерними для одного міста або села, родини.

До часового поділу належать:

- сучасні реалії;
- історичні реалії;

Для аналізу часового поділу виникають такі питання:

- зв'язок реалій за предметним і часовим поділом;
- зв'язок реалій за місцевим і часовим поділом;
- запозичення чужих реалій в мову;
- запозичення через художню літературу;
- освоєння чужих реалій.

Статус реалій не завжди являється постійною ознакою слова. Зміна цього стану видно в часовому проміжку, коли термін стає реалією і навпаки, коли реалія переходить в термін та інші нетермінологічні одиниці.

Деякі терміни залежні від зміни референта (наприклад, застаріла модель машини), відходять в сферу історії, що в свою чергу призводить до того, що термін стає історичною реалією. Зворотній процес також залежить від референта: для нової сучасної моделі автомобіля, його деталей потрібно дати нові назви, які знаходять в старій реалії і вона стає назвою нового референта.

Нова реалія може втратити або зберегти зв'язок зі старим референтом, таким чином стара реалія стає сучасним терміном. Наприклад, слово «літак», спочатку мав значення килима (казкова реалія), потім одержав назву літального апарату (термін), а на сьогодні, з більш сучасними апаратами, як ракети і супутники, перетворився в елемент повсякденної мови.

Аналогічний випадок зі словом «бригадир», що в минулому мав значення воєнного чину і на сьогодні являється історичною реалією. Потім в соціалістичних країнах слово «бригадир» отримав нове значення «керівник бригади».

Історичні реалії завжди поєднанні з національним джерелом. Але бувають випадки, коли історична реалія віддалена від національного джерела, наприклад, коли реалія відноситься до давнього історичного проміжку часу (Стародавній Рим). В таких випадках історичний колорит домінує над національним. Крім того, з часом такі реалії тепер мають переносне значення та набули фразеологічного значення, що ще більше від'єднало їх від приналежності за місцевим поділом.

Хоча є багато реалій, які можна проаналізувати в історичному плані, коли вони зберігають свою національну та історичну приналежність. Наприклад, рос. *губернія, дьяк, дума*. Незнання значень історичних реалій може призвести до спотворення при перекладі.

Запозичення чужих реалій до лексики певної мови відбувається регулярно та рівномірно при тісних зв'язках між народами, та не рівномірно при неблагополучних політично-історичних подіях, соціальній революції, а також пов'язано з новим літературним рухом та зміною смаку і інтересів народу.

Яскравим прикладом введення реалій завдяки художнім творам можуть слугувати «українські» твори М.В. Гоголя, «кавказькі» роботи М.Ю. Лермонтова та Л.М. Толстого. Багато реалій також проникають у лексику завдяки перекладам, тому важливо відмітити, що завдяки сучасним перекладачам можна помітити тенденцію проникнення реалій шляхом перекладу. Потрібно також сказати, що в більш старих перекладах важко побачити введення нових реалій, адже більшість перекладачів не часто транскрибували реалії, а більше видозмінювали їх під власну мову.

Реалії при проникненні в нову мову або приживається, навіть втрачаючи колорит, або відходить в історію. Візьмемо за приклад творчість М.В. Гоголя та його «словник українських слів» в кінці новели «Вечори на хуторі біля Диканьки». Можна побачити українські реалії, напр.: *галушки, кобза, оселедець, чумаки, плахта, хутір, макогін, макітра*. Також у новелі можна побачити локальну реалію – рушник, бублик та історичну реалію – кунтуш (старовине плаття). Слово хутір – являється сучасною реалією, хоча слово втратило свій колорит.

За ступенем освоєння реалії можна поділити на дві категорії: знайомі реалії та незнайомі реалії. Реалія буде знайомою, коли іншомовне слово часто з'являється у літературних текстах, широко використовується засобами масової інформації, використовується носіями мови та представляє інтерес для

народу, – все це протягом тривалого часу. Таким чином, реалія входить в лексику певної мови та її можна знайти в словнику.

Прийнявши до уваги вище сказане, можна видозмінити категорії освоєння: реалії, які ввійшли в словниковий склад певної мови та реалії, які ще не належать до лексики мови.

«Модні реалії» використовуються широким спектром суспільства, частіше підлітками, але не довгий проміжок часу. Адже кожного разу, коли приходить нова течія моди, «модні реалії» швидко замінюються іншими. Наприклад, рок-н-рол витісняє хіппі, шпильки витісняють платформу (вид жіночого взуття) [9, с. 51-79].

1.6 Головні прийоми передачі слів-реалій за Р.П. Зорічак

Термін «переклад реалій» умовний, адже реалія явище неперекладне в словниковому порядку та в контексті не передається шляхом перекладу. На думку Л.Н. Соболева «якщо говорити про неперекладність, то саме реалії, як правило, і не можливо перекласти» [35, с. 281]. А.В. Федоров наголосив, що: «немає такого слова, яке не могло би бути перекладеним на іншу мову, принаймні описово, тобто поширеним сполученням слів даної мови ... те, що неможливо у відношенні окремого елемента, можливо у відношенні складного цілого» [38, с.182].

Труднощі з якими зустрічається перекладач при перекладі реалій полягають у відсутності еквіваленту у мові-сприймача, через відсутність референту для позначення об'єкту-реалії. При перекладі потрібно передати не лише семантичне значення реалії, але й конотативне значення, тобто національний і історичний колорит. Як підмітили С. Влахов і С. Флорін: «... перекладач, враховуючи загальні теоретичні положення та спираючись на володіння мови, фонетичні знання, свій власний досвід, відчуття мови і картотеку, але в першу чергу, на «контекстуальну ситуацію», в кожному новому випадку вибирають найбільш придатний, інколи єдиний можливий шлях» [9, с. 80].

Потрібно вдало передати чужу реалію в її оригінальному вигляді, адже автор вводить її в твір в чужу країну для читача, чужий народ, з його власними звичаями та буденним життям, для того, щоб підкреслити та передати весь історичний, національний та місцевий колорит. Якщо перекласти поверхнево, замість реалій можуть виникнути екзотизми.

Для вдалого перекладу реалій перекладач має передати їх без особливих способів осмислення. Наприклад, поруч із словом-реалією «мані», можна одразу написати, що це дзвіночок, зроблений із міді. При перекладі реалій знайомих для читача, такі як: сомбреро, гондола, спагеті, – потрібно зробити аналіз, чи є така реалія в словнику, чи співвідноситься значення реалії із значенням в мові-сприймача, яку граматичну і фонетичну форму має реалія у перекладеній мові.

Часто буває, що перекладач опирається на контекстуальне осмислення, тобто, що читач сам зрозуміє значення реалії за контекстом. Але в більшості випадків, читач не може зрозуміти значення реалій, адже їх можна не завжди зустріти в словнику, а якщо говорити про «модні реалії», то вони швидко зникають, а нові з'являються. Тому опиратись на контекстуальне осмислення не варто. Також не потрібно переоцінювати фонові знання читача. Це стосується більше історичних реалій в художній літературі, які використовуються без пояснень та коментарів. В такому випадку, для носіїв мови існує можливість подивитися значення слова в словнику. Для іноземних читачів, якщо перекладач не пояснив реалію, або не надав коментарі, немає можливості зрозуміти значення лише за фонетичною формою.

Просто звернути увагу читача на те, що слово має особливе значення у тексті, недостатньо для його розуміння. Тому в більшості випадків, автор і перекладач використовують різні методи для передачі сенсу реалій, при цьому враховуються стилістичні завдання автора та роль, яку має та чи інша реалія. Наприклад, автор може дати пояснення реалій в самому тексті виділяючи їх у дужках, комами, тире, або використовує виноски. Використання нейтрального

синоніма до реалії та написання їх через дефіз – поширений метод передачі реалій.

Труднощі з якими може зустрітися читач, полягають у тому, що інколи всі виноски та коментарі знаходяться не внизу сторінки з поясненням, а в кінці книги. Інколи реалії не явно виражені у контексті, їх не виділяють і не вказують де знайти значення самої реалії.

Подача реалії грає важливу роль для перекладача, адже спочатку буде осмислення реалії перекладачем та її місце у тексті. Від цього залежить які методи перекладач буде використовувати для пояснення значення реалії та якими методами буде користуватися, для аналізу знайомості реалій читачу. Для цього потрібно зважити саму роль реалії у контексті, її значимість та залежність від словникового складу. Тому що, в одному випадку можна просто пояснити, що реалії означає предмет одягу, а в іншому випадку буде не достатньо інформації про саму тканину, з якої зшитий одяг.

На думку Р.П. Зорівчак проблема перекладу реалії розпочинається з того, що в художньому творі реалія виступає стильотворчим засобом для висвітлення національного колориту. Р.П. Зорівчак пояснює, що історичні реалії мають яскравіше стилістичне забарвлення через те, що вони належать до історизму з його яскравими стилістичними категоріями, але «навіть коли в першотворі реалія служить лише для позначення об'єктивно існуючих предметів і явищ і позбавлена особливої експресивної дієвості, то в перекладі вона художньо правомірно вияскравлюється, набуває стильотворчої ваги, посилює свій стилістичний потенціал, свої виражальні можливості, втрачає стилістичну нейтральність» [21, с. 85].

А. Федоров висловив свою думку про те, чому реалії складають труднощі для перекладу, а саме: «Слова, що позначають реалії, не мають термінологічного забарвлення, не контрастують навіть із найбільш «звичайним» контекстом в оригіналі, не виділяються в ньому з погляду стилістики, є звичайні для мови оригіналу, і саме тому становлять труднощі при перекладі» [37, с.146].

Р.П. Зорівчак наголосила, що сам факт перекладу реалії не точний. Адже перекладати означає віднайти мовний еквівалент у мові-сприймача, що в свою чергу не можливо досягнути при перекладі етнокультурного, національного та історичного колориту реалії в тексті оригіналу. Тому поняття «переклад реалій» Р.П. Зорівчак розуміє буквально, тобто «віднайдення семантико-стилістичного відповідника або трансляційне перейменування реалій» [21, с. 92].

О. Швейцер і В. Шевчук визначають транслітерацію, калькування і поснювальний переклад як основні методи перекладу реалій [40, с. 250]. Л.С. Бархударов мав п'ять методів перекладу реалій: транскрипцію, калькування, описову перифразу, приблизний і трансформаційний переклад [3, с.95-104]. А. Федоров виділяв такі методи перекладу: транслітерацію, калькування, уподібнення, гіпонімічний переклад [37, с.145-157].

Р.П. Зорівчак на основі зіставного перекладу прози виділила наступні методи перекладу реалій: «транскрипцію (транслітерацію), гіперонімічне перейменування, дескриптивну перифразу, комбіновану реномацію, калькування, міжмовну транспозицію на конотативному рівні, метод уподібнення, віднайдення ситуативного відповідника, контекстуальне розтлумачення реалій» [21, с. 93].

Транскрипція (транслітерація)

Транскрипція – передача слова через запис звучання слів, або транслітерація – передача слова за допомогою правопису. Такий метод перекладу слова допоможе відтворити експресивний потенціал реалії та виділити його у тексті. Наприклад, для нефонетичних мов потрібно надавати перевагу транскрипції, адже транслітерація може спотворити звучання реалії. Також буде доречно використовувати метод транскрибування тих реалій, які мають шанс ввійти в словниковий склад мови-сприймача.

Проте деякі дослідники не погоджуються з думкою Р.П. Зорівчак щодо доречності транскрибувати реалії. Є. Старинкевич вважає, що: «... Багатство мови дає можливість перекладачу не вдаватися до простої транскрипції реалій,

а шукати відповідний еквівалент у рідній мові. Національна форма відтворюється і в системі образів, і в загальному стилі, і нема потреби в настільки зовнішніх прийомах копіювання» [21, с. 211]. Цю думку також підтримав В. Коптілов сказавши, що: «... виявляється наївна переконливість перекладачів у тому, що неперекладені слова самі собою, автоматично, забезпечують збереження у тексті перекладу національного колориту першотвору» [21, с. 77].

- Гіперонімічне перейменування

Гіпонімія позначає вищо-родові відношення, при якому вони не відтворюють повне значення семантики гіпоніма. З.П. Зорівчак пояснила термін «гіперонімічне перейменування – це поширений вид перекладу реалій, пов'язаний із засадними поняттями лексичних трансформацій, категоризацією денотата, визначення ізоморфізму частини й цілого» [21, с.105]. Наприклад, укр. *свитка* – гіпонім слова 'одяг'.

Міжмовна гіпонімія – це відношення видових понять однієї мови до родових понять іншої мови, що в свою чергу ще мають назву субординації. Р.П. Зорівчак пояснила, що зміст поняття та його обсяг мають пропорційне відношення, тобто «підпорядковуюче поняття ширше за обсягом, але вужче щодо значення; підпорядковане поняття менше за обсягом і ширше щодо значення» [21, с.5]. Але при такому перекладі втрачається частина історичного та національного колориту, його культурологічна та лінгвокраїнознавча цінність та реалія замінюється лексемою із широким значенням. Наприклад, укр. *свитка* 'coat' (нейтральне значення). Свитка позначає не лише атрибут верхнього одягу, виготовленого із грубого полотна, але ще й етнічну віднесеність – одяг бідної людини, селянина.

Потрібно відмітити, що підібрання нейтрального забарвлення відповідника до реалії, може також бути перевагою гіперонімічного перейменування, адже при використанні інших методів перекладу погляд читача приковується до перекладених слів-реалій.

- Дескриптивна перифраза

Коли потрібно підібрати явно виражений переклад, можна використати дескриптивну перифразу. Дескриптивні функції мови допомагають передати зміст слова описово, підбираючи описовий еквівалент з наближеним значенням. Р.П. Зорівчак пояснила, що: «Значення, яке немає глобального виразу в певній мові, безпосередньої співвіднесеності з певними елементами формального плану, можна виразити описово шляхом сполучення інших значень, тобто опосередкованої співвіднесеності з елементами формального плану» [21, с.112]. Можна сказати, що таким чином, слово в глобальному значенні мови оригіналу можна перекласти на іншу мову описовим способом. Наприклад українську реалію кожух передають англійською мовою як *sheepskin*. Або переклад грошових одиниць: укр. *гривеник* (десятикопійкова монета) ‘ten kopecks’, укр. *четвертак* (срібна монета, яка позначає одну четверту від карбованця) ‘twenty-five kopecks’.

- Комбінована реномінація

Комбіновану реномінацію використовують для передачі семантики реалії з розширенням тексту. Для цього використовують метод транскрипції з описовою перефразою. Так як сама реалія складається із семи, яка вказує на чужинність слова, то перефраза пояснює таку семантику реалії.

Такий метод перекладу часто застосовується в наукових та науково-популярних текстах. Наприклад, у рецензії на чумацькі пісні, автор описував чумацтво як українську реалію та використовував подвійний переклад слова напр.: *чумаки* ‘chumaks’, ‘wandering carries’.

Метод перекладу комбінованою реномінацією використовують часто іншомовні автори для позначення українських реалій побуту в творах. При перекладі вони можуть спочатку транscriбувати реалію, а потім у дужках подати дескриптивну перефразу, наприклад, укр. *паска* ‘paska’ (sweet bread).

Якщо порівнювати метод комбінованої реномінації та описову перефразу, то перший метод адекватніший, адже описова перефраза часто опускає національний та історичний колорит реалії.

У німецьких перекладах української реалії «чумаки» інколи втрачено культурно-етнічний компонент. Наприклад, такі перекладачі як Г. Грім та Й. Грубер переклали укр. *чумаки* ‘Fuhrleute’. Хоча уже є традиція транscriбувати чумаки німецькою мовою – ‘der Tschumak’ з виноскою.

Радянiзми перекладають переважно комбiнованою перефразою у виглядi скалькованої абрeвіатури та поясненням у виносці. Наприклад, укр. *неп* ‘NEP’. Можливі випадки, коли комбiнована перефраза перекладається у виглядi транscriпції власної назви та часткового перекладу. Наприклад, *Чорногори* ‘Tschornohora-Höhe’.

- Калькування

На відміну від запозичення, що сприяє входженню інтернаціоналізмів до словникового складу, калькування виникло під час перекладу іншомовних понять та створенні відповідних еквівалентів власною мовою. Р.П. Зорівчак вважає, що: «Метод калькування передбачає відтворення внутрішньої форми слова, а разом з нею – структури образного переносу значень, активізує словотворчі засоби, дає поштовх до утворення семантично стійких неологізмів» [21, с.129]. Існує точне та змішане калькування. Точне калькування використовує буквальний переклад, а при змішаному калькуванні вислів частково перекладається. Буквальний переклад можна використовувати під час перекладу реалій-фразеологізмів, адже фразеологізмам притаманий лінгвокраїнознавчий елемент.

- Транспозиція на конотативному рівні

Міжмовну конотативну транспозицію використовують, коли реалія у творі втрачає своє денотативне значення і має лише конотативний зміст. Тобто реалія з перекладеної мови перекладається реалією мови-сприймача. Наприклад, слово *калина* в українській мові має денотативне значення як рослина та конотативне значення як символ України в цілому. Тому якщо при перекладі головне значення калини денотативне, то завжди можна знайти відповідники у мові-сприймача. Але ніякий відповідник не зможе передати денотативне значення.

Потрібно зазначити, що переклад методом транспозиції на конотативному рівні актуальний лише при умові локальності та не має сили в тексті.

- Метод уподібнення

Метод уподібнення використовують при передачі семантико-стилістичних ознак реалії іншомовним еквівалентом. Недоліком такого перекладу являється відхилення від передачі культурного та історичного колориту реалії та передачі значення близького для читача мови-сприймача. Наприклад, коли валюту перекладають відповідником валюти мови-сприймача: укр. *грейцір* 'Mark', 'penny'.

- Контекстуальне розтлумачення реалій

Такий метод перекладу використовують для пояснення змісту реалії та її семантико-стилістичних функцій. Наприклад, переклад С. і О. Кузьміни «Захар Беркут» німецькою мовою використали контекстуальний переклад слова *медвідник* 'Bärenmesser'.

- Ситуативний відповідник

Головний орієнтир при такому перекладу – контекст. Інколи можна підібрати еквівалент реалії, для відтворення історичного та національного колориту, використавши okazійний відповідник. Такий відповідник не має нічого спільного із семантичним значенням реалії поза контекстом. Яскравим прикладом є реалія «пан», яка має різні відповідники в залежності від контексту. Слово пан можна перекласти різнобарвними еквівалентами в англійській мові напр.: англ. *owner, gently, lord, landowner*.

В.С. Виноградов виділив п'ять найголовніших методів перекладу реалій:

- Транскрипція;

- Гіпо-гіперонімічний переклад. В.С. Виноградов пояснив, що цей метод полягає у встановленні відношень між еквівалентом мови-сприймача та словом оригіналу. Наприклад, вид кактусу – нопаль буде перекладатися загальновідомим словом – кактус;

- Уподібнення;
- Описовий, дескриптивний, експлікативний переклад. Цей метод полягає у встановленні відношень між словом-реалією та словосполученням, яке буде пояснювати значення;
- Калькування [8, с. 46].

1.7 Шляхи перекладу реалій за С. Флорином та С. Влаховим

На думку С. Влахова та С. Флоріна існує два методи передачі реалій – транскрипція і переклад в широкому сенсі слова. Вони не можуть погодитися із поглядом А.А. Реформатського на те, що: «...вони можуть бути протиставлені один одному, так як вони по різному здійснюють формулу Гердера. Треба зберігати своєрідність чужої мови і норму рідного, а саме: переклад прагне «чуже» максимально зробити «своїм», а транскрипція прагне зберегти «чуже» через засоби «свого» [32, с. 312]. С. Влахов та С. Флорін пояснили, що ціль перекладу не полягає у збереженні своєрідності мови оригіналу, а у збереженні своєрідного стилю самого автора, використовуючи мову-сприймача.

Під поняттям транскрипція потрібно розуміти механічне перенесення реалій з однієї мови в іншу, використовуючи графічні методи для приближення оригінальної фонетичної форми в мову-сприймача. Наприклад, нім. *Morgen* на українську буде ‘морген’.

Переклад реалій у широкому сенсу слова замінює транскрипцію, коли вона не можлива. С. Влахов і С. Флорін виокремили такі прийоми передачі реалій при перекладі:

- Введення неологізма

Один із найбільш придатних методів передачі реалій, при якому зберігається зміст та колорит самої реалії – шляхом створення нового слова. Такими новими словами можуть бути кальки та напівкалька.

Калька – це спосіб запозичення, при якому створюється новий фразеологізм або словосполучення, шляхом буквального перекладу іншомовного елементу. При цьому реалія зберігає семантичне значення, але

інколи з втратою колориту. Наприклад, англ. *skyscraper*, нім. *Wolkenkratzer* б рос. *небоскреб* ‘хмарочос’, замість «висока будівля», щоб зберегти західний колорит.

Кальки, відносяться до слів-реалії набагато менше, ніж кальки-словосполучення, що позначають реалії. Це твердження не стосується німецької мови, адже існує безліч варіантів словотворення. Свята калькуються досить просто, наприклад: укр. *1 травня* ‘Erste Mai’, ‘May Day’.

Напівкальки – це часткове запозичення слів або словосполучень, але вони складаються наполовину із мовного елемента притаманій мові-сприймача та наполовину із мовних елементів перекладеної мови. Наприклад, нім. *der Dritte Reich* ‘третій рейх’, нім. *Bundeshaus* ‘будівля бундестагу’, рос. *декабрист* ‘декабрист’.

Адаптація іншомовних реалій, при якому реалія набуває вигляд рідного слова, призводить до зміни не лише форми самої реалії, але і її семантичного значення. Наприклад, нім. *Walküre* ‘валькірія’.

Потрібно відмітити, що спосіб перекладу реалії неологізмами найрідше використовується, адже мову створює народ, а не окремий автор.

- Приблизний переклад

Такий переклад реалій найчастіше використовується незважаючи на недоліки. Приблизний переклад допомагає передати предмете значення реалій, але при цьому втрачається весь національний та історичний колорит реалії. Тому що замість конотативного еквіваленту, перекладач використовує слово нейтральне за своїм стилем з нульовою конотацією.

Одним із способів приблизного перекладу – це генералізація. Рід заміняють видом, поодинокі заміняють загальним. Наприклад, укр. *хата*, *котедж*, *сакля* можна перекласти ‘будинок’; *черевики*, *лапті*, *чувяки* – ‘взуття’; *церква*, *мечеть*, *синагога* – ‘храм’.

Також до приблизного перекладу відносять функціональний аналог. Особливо це зручно при перекладі реалій мір фізичних величини, наприклад: «сто пудів» - дуже важкий, «ні копійки» - нічого, «кілька фунтів» - трішки.

Якщо реалію не можна передати шляхом транскрипції, то в таких випадках потрібно пояснити зміст реалії. Наприклад, російську гру «лапта» можна було б транскрибувати, щоб підкреслити характерний виражений колорит. Бувають випадки, коли контекст не дозволяє використовувати метод транскрибування. Тому, потрібно пояснити зміст реалії та «грати в лапту» перекласти, як «грати в м'яча». Такий самий випадок із німецькою грою *puff*. Якщо контекст не дозволяє транскрибувати, можна пояснити реалію, як 'гра в кості'.

У підсумку, можна зазначити, що приблизний переклад не являється адекватним перекладом, а використовується лише для передачі змісту реалії. При цьому знищується весь національний та історичний колорит. Тому читачу буде важко побачити, що слово являється реалією, якщо перекладач не зміг передати конотативний зміст реалії.

- «Контекстуальний переклад»

«Контекстуальний переклад» протиставляється словниковому перекладу. Головну роль при такому перекладі грає контекст. Саме під контекст вибирають значення слова, інколи відмінний від того значення, яке знаходиться у словнику. Провідну роль має смисловий розвиток, під яким мається на увазі заміну словникового значення словом контекстуальним, логічно зв'язаним з ним. При такому перекладі реалія втрачає свій колорит та слово, яке заміняє реалію, має нейтральне забарвлення.

В.С. Виноградов не погодився з поглядами С. Флахова і С. Флоріна. Свою думку він обґрунтовує тим, що С. Влахов і С. Флорін поєднують перекладацькі запозичення, які утворилися за допомогою транскрипції, та запозичення «засвоєнні» та «асимільовані» [9, с.118]. Засвоєнні запозичення ввійшли в словниковий склад мови, але через граматичні характеристики не до кінця видозмінилися. Прикладом може слугувати слово «колібри». Асимільовані запозичення, які вкорінилися в мову, стають не помітними, наприклад: *спорт, штаб*. Асиміляція – процес складний і залежить від багатьох носіїв мови, на відміну від одиничного перекладу слова-реалії. Тому

асиміляцію запозичень не потрібно розуміти як перекладацький процес. Це більше лексичне поняття.

Також він не погоджується з думкою про те, що транскрибування – це механічний процес. Запозичене слово видозмінюється при асиміляції: фонетично, граматично. В.С. Виноградов розцінює поняття «приблизний переклад» і «наближений синонім» не чіткими.

1.8 Вибір методу перекладу слів-реалій в залежності від різних факторів

Вибір метода перекладу залежить від декількох факторів:

- від характеру текста;
- від значимості реалії в контексті;
- від характеру реалії та її місця в лексичній системі;
- від мови (складоутворення, літературних та мовних традицій);
- від читача перекладу [9, с. 94-104].

Все залежить від жанрових особливостей літератури: в науковому стилі переважно використовуються терміни, тому реалії будуть перекладатися термінами. В публіцистичному стилі переважно перекладаються транскрипцією та в художній літературі вибір залежить від характеру текста. Наприклад, при перекладі прози реалію можна транскрибувати, а пояснення слова дати у виносках. Але такий вибір не можливий при перекладі драматичного твору. При перекладі дитячої повісті краще не використовувати транскрипцію, а реалію одразу пояснювати. В пригодницьких романах транскрипція найкращий варіант для підсилення відчуття екзотизму.

Для того, щоб вирішити транскрибувати реалію чи перекладати, потрібно проаналізувати яку роль реалія відіграє у змісті, яку значимість несе при передачі колорита та чи являється важливим лексичним елементом у тексті, або являється непомітною деталлю. Всі ці питання залежать від одного фактора: чи являється реалія своєю або чужою у тексті оригіналу.

Чужа реалія вже виділена в тексті та потребує більш детального осмислення. Для цього автору потрібно знайти методи, які допоможуть йому

максимально повно розкрити значення реалії у контексті для читача. Своя ж реалія ускладнює роботу перекладача, адже спочатку потрібно свою реалію розпізнати, а потім обрати метод перекладу: транскрипція чи переклад в певному контексті.

При транскрипції звичні слова-реалії з оригінального текста випадають при перекладі із лексичного складу. Також через свою чужерідність вони виділяються, таким чином привертають більшу увагу. Це може призвести до дисбалансу між самим змістом та формою перекладу (адекватного). При передачі змісту реалії іншим шляхом випадає частина національного або історичного колориту. Тому, можна зробити висновок, що якщо в оригіналі до певної реалії привернуто посилену увагу, буде краще передати таку реалію шляхом транскрипції.

Часто трапляється так, що перекладач бачучи реалію у тексті, одразу вирішує її передати шляхом транскрибування, не проаналізувавши інших методів перекладу (наприклад, транскрипцію). Це призводить до того, що намагаючись передати колорит, перекладач не передає смислового значення реалії.

Спочатку потрібно проаналізувати поширеність реалії. Найбільш знайомі та поширені реалії для перекладеної мови – інтернаціональні та регіональні. Головною ознакою поширеності реалії являється те, що їх можна знайти у словниках (словникові реалії). Словникові реалії в більшості випадках передаються шляхом транскрибування. Тому, можна сказати, що реалії, які мають високу семантичну активність та стилістичне забарвлення – транскрибуються та виділяються автором.

Існують деякі граматичні одиниці, які не транскрибуються, а передаються іншим шляхом. Через те що реалії в більшості випадків – іменники, можна рідко зустріти транскрибовану реалію, яка відноситься до іншої частини мови. Прикметники, утворенні від слів-реалій іменників, не можуть передати національний або історичний колорит та передають переносне значення.

Потрібно відмітити, що з точки зору перекладеної мови, велике значення відіграє відношення різних мов до запозичень реалій. Наприклад, англійська мова запозичує іншомовні слова, в тому ж числі реалії, часто без труднощів. Німецька мова одна із небагатьох, яка не часто запозичує іншомовні слова, особливо реалії. Даже міжнародні терміни перекладені, напр.: *Fernsehen* ‘телебачення’, *Fernsprecher* ‘телефон’. Це обумовлено тим, що в німецькій мові поширений метод калькування шляхом словоскладання. Таким чином, транскрибована реалії в німецькій мові привертає до себе велику увагу в тексті, що і пояснює малий відсоток запозичених реалій в німецькій мові.

Переклад робиться для свого читача, тому якщо транскрибовану реалію в тексті не було сприйнято читачем, можна сказати, що комунікативна функція перекладу не досягнута. Навіть якщо реалія перекладена іншим шляхом, але при цьому втрачено її національний або історичний колорит. Тому, при перекладі потрібно орієнтуватися на той фактор, наскільки реалії уже знайомі для читача: якщо ні, то потрібно проаналізувати чи не говорить про значення реалії сам контекст тексту. Перекладач завжди має пам’ятати, що термін перекладається терміном, адже він не має експресивного значення. Але реалія ніколи не передається реалією.

1.9 Особливості перекладу історичних реалій

В цьому контексті мова йде не про специфічну лексичну групу, а про реалії, віднесені до певної епохи, предметне значення яких пов’язане з їх предметною класифікацією. Тому переклад історичних реалій – це в першу чергу передача історичного колориту в доповнення до їх матеріального значення та іншим видам конотації. Семантика відіграє важливу роль для історичних реалій. Наприклад, серед воєнних реалій зустрічаються історично забарвленні слова, які позначають різні воєнні об’єкти.

Історичні реалії можна зустріти в архаїчних літературних творах або в сучасних роботах письменників, які описують минуле. Відмінність від таких літературних творів вимагає різні підходи до перекладу історичних реалій.

А.В. Федоров висловив свою думку на рахунок мети перекладу архаїчного тексту: «ознайомити сучасного читача з літературним пам'ятником, який в момент свого створення, тобто для читача своєї епохи, також був сучасним.. ціль передбачає використання в основному сучасної мови в перекладі, але з відбором словникових та граматичних елементів, які у відомих випадках дозволили б дотримуватися потрібну історичну перспективу» [38, с. 23]. Чеський літературознавець Іржі Левий говорив наступне про переклад архаїчних творів: «якщо національна специфіка вже сама по собі історична, то риси епохи не завжди виступають як складова частина національної специфіки: бувають історичні явища, міжнародні по своїй суті, наприклад, рицарська культура епохи феодалізму, яка потребує від перекладача передачі історичних реалій, таких як: костюм, зброя...» [31, с. 94]. Він притримувався думки, що історичні реалії, будучи не тільки предметами, але й поняттями, пов'язані з епохою тексту оригіналу (епохою коли він був написаний або епохою, яку текст сам описує). Перекладач зустрівши історичні реалії зобов'язується зберегти їх під час перекладу для більш повної передачі описової дійсності автора.

Угорський перекладач Ласло Кардаш доповнив висловлення Іржі Левого: «... ми проти арханізації не архайзованих, а просто старих текстів. Проте не слід забувати, що багато майстрів художнього перекладу здібні ледве вловимими, найтоншими методами підкреслити вік оригіналу, не відмовляючись при цьому від відтворення його методами сучасної мови» [9].

При перекладі сучасних творів, які описують минуле (штучно архайзовані твори) А.В. Федоров висловив наступне: «Від питання про переклад архаїчних за мовою старих творів, звичайно ж, відмежовується питання про переклад творів (сучасних або класичних), де автори свідомо застосовують архаїзми, які являються такими по відношенню до мови їхньої епохи. Відтворення таких арахайзмів відповідно до їх функцій закономірно входить до задач перекладу» [38, с. 65].

О.Н. Семенов доповнює його думку та підкреслює, що: «використання архаїчної лексики відрізняється своєрідністю, обумовленою стилем автора, його методом історичної стилізації» [9].

Тому, використання транскрипції, тобто збереження історичних реалій при перекладі архаїчного твору не відповідало б стилю автора, для якого всі історичні реалії являлися буденними словами. Але при перекладі творів, які сучасні автори штучно архаїзували, потрібно пам'ятати, що автор свідомо використовував історичні реалії, для кращої передачі дійсності. Тому, в таких випадках заміна історичних реалій нейтральними словами, калькуванням, описовим перекладом – не відповідала б намірам автора.

Висновки до розділу 1

Існує багато тлумачень про значення реалії. Але проаналізувавши визначення багатьох дослідників, можна зробити висновок, що найбільш зрозумілим та точним дали визначення саме С. Влахова та С. Флорина. У своїх роботах вони пояснили, що реалії відображають назви предметів, явищ, історичних та культурних особливостей нації та не мають точних відповідників в іншій мові.

Щодо взаємозв'язків реалії та іншими лексичними одиницями, потрібно відмітити, що реалія тісно пов'язана з термінами, власними назвами, літературними нормами, «іншомовним вкрапленням» та з фразеологічними одиницями.

Граматична форма реалії пов'язана з визначенням до якої частини мови, граматичної категорії та формотворення реалія відноситься. В більшості випадків, реалія – це іменник. Це підтверджується ще тим, що в «словарику» М.В. Гоголя реалії лише іменники.

Р.П. Зорівчак поділила реалії на реалії при існуючих референтах та історичні реалії. А до структурної класифікації Р.П. Зорівчак віднесла: реалії-одночлени, реалії-полічлени та реалії-фразеологізми. С. Флорин та С. Влахов класифікували реалії за: предметним поділом, місцевим поділом, часовим поділом та перекладацьким поділом. До предметного поділу увійшли:

географічні реалії, етнографічні реалії, суспільно-політичні реалії. За місцевим поділом можна виокремити реалії в межах однієї мови та реалії в площині двох мов. До часового поділу відносять сучасні та історичні реалії.

Р.П.Зорівчак на основі зіставленого перекладу прози виділила наступні методи перекладу реалій: «транскрипцію (транслітерацію), гіперонімічне перейменування, дескриптивну перифразу, комбіновану реномацію, калькування, міжмовну транспозицію на конотативному рівні, метод уподібнення, віднайдення ситуативного відповідника, контекстуальне розтлумачення реалій». С. Влахов і С. Флорін виокремили такі прийоми передачі реалій: введення неологізма, приблизний переклад, «контекстуальний» переклад.

Вибір метода перекладу залежить від: характеру текста, значимості реалії в контексті, від характеру реалії та положення в лексичній системі, від мови та від читача перекладу.

Найоптимальніший метод перекладу історичних реалій – транскрипція. Особливо, коли перекладають сучасні твори, які автори штучно архаїзували.

РОЗДІЛ 2

МОВНІ ЗАСОБИ ПЕРЕДАЧІ РЕАЛІЙ НА ОСНОВІ ПОВІСТІ М. В. ГОГОЛЯ «МЕРТВІ ДУШІ» ТА НОВЕЛИ «ВЕЧОРИ НА ХУТОРІ БІЛЯ ДИКАНЬКИ»

2.1 Аналіз методів перекладу реалій німецькою мовою на основі повісті «Мертві душі»

М. В. Гоголь використовував у поемах унікальний словниковий склад, в якому перепліталися різні стилі та лексичні одиниці. Читаючи його праці, можна побачити від високопарного стилю до розмовного з великою кількістю побутових реалій, діалектів, обласних найменувань, а також слова, які увійшли до словникового складу російської мови після творчості М. В. Гоголя. Він використовував гумор, великий об'єм займають прислів'я та приказки, що краще допомагає читачу відчувати близькість до народної мови.

Перед перекладачами німецької мови стояла непосильна задача – ввести повість «Мертві душі» в німецьку культуру, не втрачаючи опис колориту та дух, не втративши яркості, жвавості та влучності стилю написання М. В. Гоголя.

Проблема заключалася в тому, що М. В. Гоголь був майстером слова. Тому потрібно було перекласти не тільки що сказано героями повісті, але й з яким емоційним забарвленням це було сказано. Також, постало важливе питання: чи потрібно обрати метод перекладу для представлення російського твору зі всім його колоритом для іншомовного читача з іншою культурною базою, що вимагало певних фонетичних знань з його сторони, або наближення тексту до структури німецької мови та повне відходження від чужорідності оригіналу.

Передача історично-культурного фону також було важливою задачею при перекладі «Мертвих душ». Адже він був переданий завдяки лексичним одиницям, які позначали явища та реалії. Перекладач мусив передати не лише часовий контекст, національно-історичний та географічний простір, але й специфіку російського побуту та самої історичної епохи.

Для стратегії перекладу потрібно було обрати правильний метод передачі саме «гоголівської Росії», яка була виражена багатомовною лексикою, словами-реаліями, які не властиві для класичного книжного стилю. Аналіз різних перекладів німецькою мовою «Мертвих душ» показав, що перекладачі не завжди дотримувалися однієї лінії перекладу, тобто в більшості випадків переклад мав еклектичний характер.

Еклектичний переклад не передає весь національний та історичний колорит поеми, а навпаки, через такий переклад деякі моменти із поеми не досить зрозумілі та відбувається зсув культурних звичаїв. Замість «гоголівської Росії» можна побачити такий історичний простір, який описує псевдо-Росію, або ж несе псевдо-німецький характер.

Для прикладу можна порівняти переклади певних лексичних одиниць, які позначають історичні та культурні реалії. В більшості випадків, при перекладі історичних реалій, перекладачі брали за основу адаптивний шлях. Вони заміняли історичні реалії з німецькими поняттями, напр.: укр. *государ* ‘der Kaiser’, укр. *капітан* ‘der Hauptmann’, укр. *губернатор* ‘Gouverneur’, укр. *ревізійці казки* (документи, що відображають результати проведення ревізій податного населення) ‘Revisionsliste’, укр. *колезький радник* (в Російській імперії цивільний чин VI класу) ‘Kollegenrat’, укр. *засідатель* ‘Gerichtassessor’.

Але не завжди адаптація історичних реалій може правильно відобразити значення слова. Так наприклад, укр. *поліцеймейстер* у німецькому перекладі ‘Polizeimeister’. В цьому випадку калька не відкриває повного смислового значення слова. Адже, нім. *Mesiter* позначає високий рівень умінь в певній галузі знань, але не в чині. Поліцеймейстер в російській мові – це начальник поліції великих міст, тому краще було перекласти нім. *Polizeipräsident*.

Перекладачі зустрілися ще із однією проблемою при перекладі фрази «як носили за Павла Петровича» з третьої глави, коли описувалося картини Коробочки. Пилип Лебенштейн та Отто Бьок вирішили поєднати національні реалії разом: вони використали німецьку реалію позначення імператора нім. *Kaiser* з російським варіантом по-батькові – нім. *Kaiser Paul Petrovitsch*

[45 - 48]. Ф. Шавгоч та В. Вонзіатски при перекладі заміняли російські реалії німецькими – нім. *Kaiser Paul*, але В. Вонзіатски транслітерував слово напр.: укр. *цар* ‘Zar’ [52, 53]. В. Казак та М. Пфейффер переклали Павла Петровича нім. *Pawel Petrovitsch*, та пояснили в коментарях що це за персона [47-49].

К. Хольм не притримувався одного методу перекладу. Спочатку при перекладі Павла Петровича він використав слово нім. *Zar*, коли Манілов мріяв отримати титул. А потім у інших главах можна було побачити не просто Павла Петровича, а напр.: *покійного (блаженного) кайзера Карла* ‘zu Zeiten des seligen Kaiser Karl’ [46]. Він змінив російську історичну реалію реальної людини імператора Павла німецькою Карлом VI, що призводить до зміни асоціацій. Адже М. В. Гоголь показав алюзію на імператора Павла для російськомовних читачів. Але К. Хольм показав алюзію на Карла Великого, який жив ще декілька століть назад до появи Павла. Цим було спричинено порушення історичної епохи «Мертвих душ».

Також при перекладі повісті потрібно було звернути увагу на переклад культурно-історичних персоналій, наприклад: *Карамзін, Жуковський, Крилов*. Адже вони відігравали важливу роль для передачі епохи, яка описувалась в повісті. Потрібно відмітити, що при перекладі персоналій, лише В. Казак та М. Пфайффер в коментарях дають невелику автобіографію цих персон та описали роль, яку вони відіграють у російській культурі. Наприклад, при поясненні Крилова досить вдало використали нім. *Fabeldichter* та *Dichter*, що досить чітко дає розуміння для німецького читача хто ця персона і пояснює чому про нього згадувалося у повісті.

Також зустрічається відхилення при передачі реалій російського побуту в «Мертвих душах». Це може вказувати на незнання перекладача деяких реалій або неправильна їх інтерпретація, а також на те, що важко знайти еквівалент в німецькій мові. Особливо при передачі слів-реалій, які позначають їжу та страви.

М. В. Гоголь в усіх своїх роботах використовує різноманіття страв та застіль. Але він використовує застілля та їжу не лише для показу російського

побуту. Їжу він використовує для опису персонажів, щоб показати що і як вони їдять. Наприклад, фрагмент у тексті де описується застілля та різноманітні частування у Коробочки. М. В. Гоголь багато разів редагував цей епізод для ускладнення мовної канви, напр.: укр. *на столі стояли вже грибки, пиріжки, скородумки, шанішки, прягли, млинці, коржики з усякою присмакою: присмачені цибулькою, присмачені маком, присмачені сиром, присмачені вершками, і чого тільки не було* [11, с. 33]. Скородуми – це просто яєшня, шанішки – це ватрушки з каші або картоплі, а прягли – це памбушки або оладки политі маслом, медом або сметаною.

При використанні такої кількості страв навіть для російськомовних читачів потрібно було в коментарях пояснити назви страв. Тому не дивно, що при перекладі та передачі слів-реалій виникла втрата стилістичного забарвлення тексту. Деякі перекладачі скоротили текст та не переклали такі слова, як напр.: *шанішки, прягли*. Але слово *пиріжки* переклали ‘Pirogge’ (від російського слова «пиріг»). В сучасній німецькій мові вже є переклад реалії напр.: укр. *пиріг* ‘Butterteigpiroggen’. Але при перекладі коржики використали німецьку реалію *Pasteten*, що являється еквіваленту слова ‘пиріжки’ у словнику Райма. Таким чином, можна помітити метод спрощення мови та нейтралізації слів-реалій, які описують російський побут.

М. Пфайффер, К. Хольм, Ф. Шафгоч замінюють російські реалії німецькими. Наприклад: замість укр. *шанішок* використовують ‘Weizenbrötchen’, що позначає прості булочки, які виготовляють з допомогою пшеничної муки, а замість напр.: укр. *прягл* використовують ‘Buttergebäck’, тобто печиво з вершкового масла. М. Пфайффер виділився та реалії російського побуту (їжі) замінив німецькими реаліями. Наприклад, укр. *прягли* ‘Weizentaschen’, що означає ковертики з тіста, *коржики* ‘Plätzchen’, тобто традиційне німецьке печиво, яке печуть переважно на Різдво. Ф. Шафгоч та К. Хольм відійшли від оригіналу тексту та порушили авторський стиль. В перекладі Ф. Шафгоча можна побачити, що прягли замінені напр.: укр. *омлет*

‘Eieromelett’, а в перекладі К. Хольма на напр.: укр. *копчена риба* ‘Räucherfisch’.

При перекладі «Мертвих душ» В. Казаком можна відмітити, що він найкраще описав перелік страв та саме застілля у Коробчки, інколи замінюючи російські слова-реалії, які описують їжу аналогами німецької мови, змінюючи порядок слів:

Напр.: «... *auf dem Tisch standen Pilze, Piroggen, Setzeir, Fladenbrote, Pasteten, überbackene Eierkuchen und Plinsen mit verschiedenen Füllungen standen: Zwiebelfüllung, Mohnfüllung, Quarkfüllung, Fischfüllung und wer weiss was noch für Füllung*» [49, 80].

Також проблема виникла при перекладі реалії «кислі щі», що означає кислий квас. Ця реалія відноситься до безеквівалентної лексики. Ф. Шафгоч, та Б. Отто переклали простим словом напр.: укр. *квас* ‘Kwass’, для посилення національного колориту [45]. Але з іншої сторони слово «квас» не описує повне значення «кислих щі», а лише узагальнює його. Пилип Лебенштейн та В. Казак використали метод транскрипції реалії для посилення чужорідності слова напр.: нім. *kisslye schtschi* [48-49]. При цього одразу надається пояснення, що кислі щі – це охолоджений напій, який за допомогою бродіння та сахару готується. В. Казак помилково у поясненні написав, що кислі щі – це бродіння соку квашеної капусти, напр.: нім. *vergorener Sauerkrautsaft* [49].

Деякі перекладачі не використовували метод перекладу реалій – транскрипцію, а використовували описовий метод для кращого розуміння іншомовного читача. Так наприклад, В. Вонзіатски замінив російську реалію кислі щі описовим узагальненням, напр.: нім. *ein saures, moessiertes Getränk*, що в перекладі означає ‘кислий, шипучий напій’, що для німецькомовного читача буде більш зрозуміло [53]. К. Хольм замінив «кислі щі» німецький аналогом напр.: нім. *Weissbier* ‘пшеничне пиво’. Можливо такі поняття не сильно відрізняються один від одного компонентами та використанням, але це також робить заміну реалії.

Розглянемо переклад культурно-історичних лексичних одиниць, які позначають одяг. В цьому випадку можна порівняти два вагомих поняття в повісті «Мертві душі» напр.: *архалук* та *венгерка*. У словниках М. В. Гоголь дає такі визначення напр.: «*архалук* – це різновид домашнього одягу, короткий стьобаний халат; *венгерка* – це гусарська куртка з нашитими поперечними мотузками за зразком форми угорських гусарів» [11, с.158]. Ці лексичні одиниці відіграють важливу роль у повісті, тому що вони вказують на історичний проміжок часу в повісті (післявоєнний час).

Одяг являється елементом культури тому не дивно, що під час перекладу назва буде змінюватися з реалій однієї мови на іншу. Якщо розглядати венгерку, можна сказати, що як для німецької так і для української мов це слово має однакове номінативне значення. В німецькій мові також є слово *Husar*, гусари так само мали власну уніформу в стилі венгерського національного костюму.

Ф. Шавгоч помітив таку схожість і знайшов придатний аналог, напр.: нім. *Husarenpelz* ‘гусарський мундир’. Аналог, які підібрали В. Вонзіатски та Б. Отто не достатньо чітко передають семантичне значення реалії «венгерка», втрачається посил, що це саме гусарський костюм, а не військовий. В. Вонзіатски переклав як напр.: нім. *ungarischer Rock* ‘венгерський мундир’, а Б. Отто напр.: нім. *ungarische Joppe* ‘венгерська куртка’. В інших перекладах використовували описове узагальнення напр.: укр. *сюртук* ‘*Rock*’ або ‘*Joppe*’, що не підкреслило історичний та національний колорит.

Реалію «архалук» також замінювали реаліями німецькою мовою. Наприклад можна побачити такі варіанти перекладу: В. Вонзіатски напр.: нім. *Schlafrock* ‘домашній халат’, В. Казак переклав напр.: нім. *Hausrock* ‘домашній сюртук’, К. Хольм переклав напр.: нім. *Morgenjacke* ‘домашня куртка’. Пилип Лебенштейн не лише переклав слово «архалук» німецькою реалією, але й продублював транслітерований варіант російської реалії, напр.: укр. *архалук* ‘*Schlafrock*’, *архалук* ‘*Archaluk*’.

М. Пфайффер підібрав до реалії «архалук» німецький еквівалент, напр.: нім. *Rock* ‘сюртук, мундир або піджак’. Таким чином не було передано головну ідею персонажа Ноздрьова. Адже М. В. Гоголь охарактеризувати Ноздрьова як людину, яка не зважає на етикет та може з’явитися в людних місцях в домашньому одязі.

Отто Бьюк використав напр.: нім. «*Sommerjackede*» ‘літня куртка’. Така заміна не передає повного значення слова архалук, адже тут говориться саме про теплу домашню куртку. Можливо Отто Бьюк вирішив посилити комічність Ноздрьова, який одягає літню куртку в холодну пору року.

Також інший приклад того, як перекладачі намагаються перекласти слова-реалії, які позначають національний колорит та культурну цінність німецькою мовою слугує слово – «лазня». Лазня являє собою традиційний атрибут російської культури. Слово було використане при розмові Чичикова та Петрушки. Чичиков: «*Пишов би ти хоч у лазню*» [11, с. 9]. Виникла трудність з передачею змісту цього слова. Деякі переклали німецьким словом напр.: нім. *Bad* ‘купальня та ванна кімната’, особливо у виразі напр.: нім. *ins Bad gehen i ein Bad nehmen* ‘йти митися, приймати ванну’. Однак такий переклад не є еквівалентним до реалії «лазня», адже слова «ванна, купальня» модернізують часовий проміжок повісті, тому що дії відбуваються в 19 столітті. Ще однією із причин те, що в лазні не занурюються у воду, що не можна сказати про купальню.

Ф. Шавгоч та Е. Райм підібрали аналог до лазні, який нейтралізує весь національний та культурний колорит реалії, але в той же час не порушили часові рамки повісті. В перекладі Ф. Шавгоча:

Напр.: нім. *Geh doch einmal baden* ‘Піди скупайся’ [52].

Нім. *Wenn du doch wenigstens mal baden wolltes* ‘Будеш ти коли-небудь митися’ [50].

В. Казак підібрав еквівалент, значення якого наближене до реалії «лазня». Напр.: нім. *Schwitzbad* ‘парова лазня’, але також нейтралізує

національний та історичний колорит. В коментарях В. Казак пояснив значення реалії та також надав транскрипцію латини, напр.: нім. *Banja*.

В повісті «Мертві душі» також можна зустріти елементи алюзій народних традицій, які закріплені в менталітеті народу. Такою лексичною одиницею можна вважати реалію з народної казки Кощій Безсмертний. Алюзія виникла при описі душі Собакевича: *«здавалося, у цьому тілі зовсім не було душі, або вона в нього була, але зовсім не там, де слід, а як у безсмертного кощія, де за горами і вкрита такою товстою шкаралупою, що все, що тільки ворушилося на дні її, не позначалось аж ніяким струсом на поверхні»* [11, с. 62].

В російській міфології Кощій Безсмертний – символ царства мертвих, зла і підступності. Його смерть знаходиться в яйці, як символ протистояння добра і зла. М.В. Гоголь при характеристиці персонажа не даремно використав таку алегорію. Він описав, що душа Собакевича має два начала – живого та мертвого, тому використання такого порівняння несе додаткове семантичне навантаження.

Майже всі перекладачі використали калькування, напр.: нім. *Koschtschej*. Причина полягає не у тому, що вони прагнули зберегти культурний компонент. При передачі реалії транскрипцією, перекладачі не змогли викликати асоціацію у німецькомовного читача. В більшості випадків використали метод калькування, напр.: нім. *wie beim unterblichen Koschtschej* ‘як у Безсмертного Кощія’. Хоча можна було підібрати німецький еквівалент.

Також у коментарях було вказано, що Кощій – це персонаж із російських переказів та він демонструє національний та історичний колорит народу. Але при цьому не було вказано про роль, яку він відіграє у казці. М. Пфайффер та В. Казак вказали у коментарях, що Кощій Безсмертний – це символ зла в російській казці. Також можна привести декілька невдалих варіантів перекладу реалії, при перекладі якої, не було передано національного колориту та семантичного фону.

Наприклад, переклад К. Хольма:

Напр.: нім. *wie es von jenem Mann im Märchen heisst* ‘як про таку людину говорять в казках’ [46].

Е. Райм переклав використавши «безсмертний герой», що може дати помилкове розуміння того, що Коцій герой в позитивному значення. А це не відповідає головній думці М.В. Гоголя при описі Собакевича.

Напр.: нім. *wie bei dem unsterblichen Helden einer russischen Sage* ‘як у безсмертного героя з російських переказів’ [50].

Пилип Лебенштейн порівняв Собакевича зі склетом, напр.: нім. *Gerippe* ‘склет’, що не є вдалим перекладом, якщо брати до уваги статуру персонажу.

Розглядаючи далі етнографічні реалії можна знайти наступний приклад у повісті «Мертві душі». Наприклад, реалію мистецтва та культури, яку можна зустріти, коли Іван Григорович, розвеселившись, пританцьовував біля Чичикова та приспівував відому пісню: рос. *Ах ты такой и эдакой камаринский мужик* [11, с. 95]. Така лексична одиниця передає не лише національний колорит, але й ще приналежність до розмовного стилю. Тому, при перекладі потрібно звернути увагу не лише на стилістичний рівень, але й конотативний та номінативний.

В. Казак зберіг національний колорит та залишив назву російської місцевості. При чому, змінив слово «мужик» німецьким еквівалентом напр.: нім. *Bauer* ‘селянин, мужик, селяк’ ц розмовному стилі. В. Казак зберіг просторічний стиль діючої персони та зміг передати живість мови, вживши німецькі вигукі.напр:

Нім. ... *das bekannte Lied Bauer aus Kamarino holla hi, holla ho* [49] ‘відома пісня «Мужик з Камарино» ля-ля-ля» [11, с. 220].

Крім того, нижче в коментарях було вказано, що пісня має непристойний зміст.

Інші переклади не були вдалими та не передали весь національний та історичний колорит повісті. Наприклад, в перекладі Пилипа Лебенштейна можна побачити просте узагальнення напр.: нім. *bekannte russische Volksmelodien* ‘відома російська народна пісня’. Таким чином він не

підкреслив стилістичне та національне забарвлення лексичної одиниці, а використав нейтралізацію реалії. Ф. Шафгоч використав пояснення реалії та зберіг стилістичне забарвлення в деякій мірі, напр.: нім. *ein bekanntes Lied vom Komarinsker Bauern* ‘відома пісня про про камарських мужиків’.

К. Хольм та Е. Райм передали національний колорит та підкреслили грубий стиль оригіналу завдяки німецькому слову *Hundesohn*. Але з іншої сторони вони опустили евфемізм, який використав М.В. Гоголь. Напр.:

Нім. ... *wobei er das Lied sang Ach, du Hundesohn, du Komarinskischer Bauer!* [46, с. 175].

Нім. ... *das populär Lied Ach du Hundesohn, Kamarinscher Bauer* [50, с. 217].

Досить вдалі переклади у М. Пфайффер та Е. Вонзіатски. М. Пфайффер постарався зберегти національний та історичний колорит реалії завдяки перекладу назви пісні транскрипцією та передати непристойний зміст використавши німецькі еквіваленти, напр.:

Нім. «... *das bekannte Lied Ach, du bist mir einer, du Kamarinskij-Mushik* [47, с. 186].

У перекладі Е. Вонзіатски також використав транскрипцію для перекладу назви пісні:

Нім. *das bekannte russische Tanzlied O je, was bist du für ein Kerl, Komarinskij-Mushik* [53, с. 206].

Хоча можна помітити, що при такому перекладі також втрачається гоголівський евфемізм та не передається живість бесіди. Потрібно було не лише перекласти транскрипцією назву пісні, але й пояснити її зміст у коментарях.

Труднощі також виникають при перекладі грошових одиниць для відтворення історичного та культурного фону повісті. Грошові одиниці доволі часто зустрічаються у повісті «Мертві душі» та наділені не лише номінативним значенням, але й і конотативним. Вони також являються ознакою розмовного стилю. Наприклад, при описі поміщиці Коробочки: «В

одну торбинку відбирають всі карбованці, в другу полтинички, в третю четвертачки, хоч на око їй здається, ніби в комоді нічого немає» [11, с. 25].

У всіх перекладах можна побачити переклад російської реалії напр.: нім. *Rubel*. Тому, грошові одиниці передалися таким чином, напр.: *карбованці* ‘рубль’, *полтинички* ‘пів рубля’, *четвертаки* ‘четверта частина рубля’.

Хоча всі перекладачі на початку повісті перекладали саме таким чином, пізніше на сторінках «Мертвих душ» можна помітити німецькі грошові одиниці. Наприклад, читаючи переклад К. Хольма, Е. Райма та Ф. Шавгоча у інших реченнях вживаються німецьку грошові одиниці. Напр.:

Укр. *Усе зробиш і все подолаєш на світі копійкою* [11, с. 142]

‘*Der Grosche* ist es, der dem Mann seinen Weg bahnt’ [46, с. 335].

‘... du kannst damit alles erreichen und durchsetzen auf der Welt, mit deinem *Groschen*’ (Ф. Шафгоч) [52, с. 263].

Нім. *Grosche* символізує доволі велику суму грошей в середні віки. Такий аналог дійсно схожий на назву грошової реалії, але слово «копійка» відіграє важливе значення у повісті. Адже коли Чичиков наставляв сина, він йому радив: «не пригощай і не частуй нікого; а поведься так, щоб тебе пригощали, а найбільше бережи й скаладай копійку, ця річ найнадійніша в світі» [11, с. 142].

Е. Райм взагалі замінив напр.: укр. *копійка* ‘*Geld*’, що в перекладі гроші. Це призводить до нейтралізації семантичного значення реалії. Напр.:

Нім. *Mit Geld kannst du alles erreichen und jedes Hindernis überwinden!* [50, с. 259].

Дослівний переклад та буквализ також використовується при перекладі пестливих форм слова. Напр.: укр. *матінко*, *батечку*. Також можна віднести до слів-реалій. Вони вказують не лише на повагу дітей до своїх батьків, але й ніжні почуття та любов. Саме в минулі часи використовували такі звертання. У німецькій мові не має еквівалентів таким словам. А аналоги напр.: нім. *Mütterchen* та *Täubchen*, не можуть передати все емоційне забарвлення лексичних одиниць.

Аналіз прикладів перекладу показав, що наближено весь національний та історичний колорит повісті «Мертві душі» М.В. Гоголя передали М. Пфайффер та В. Казак. Переклад П. Лебенштейна і Е. Райма мають адаптивний характер з нейтралізацією великої кількості слів-реалій та приближенням до німецької культури.

2.2 Класифікація реалій у повісті М.В. Гоголя «Мертві душі»

Серед географічних реалій у повісті «Мертві душі» можна побачити лише одну категорію – метеорологічні явища, напр.: укр. *вітрогон*.

За місцевим поділом до етнографічних реалій можна виділити такі категорії реалій, які використав М.В. Гоголь:

1. Побутові реалії

а) Їжа та напої, напр.: *бублики, щі, кислі щі, кренделі, шанішки, прягли, калач, кокуркі, кулебяка, пиріг з головизною, пиріг-курник, галушки, пампушки, слив'янка, кисіль*.

б) Одяг, взуття, головні прибори, прикраси, назви тканин, напр.: *демікотоновий сюртук, шинель, кожух (овечий кожух), сюртук, пістряві мішечки, каптан, угорка, архалук, сибірка, сіряк, фризова шинель, жмут, плахта, шаровари, очіпок, жупан, малахай, кунтуш*.

в) Житло, меблі, посуд, напр.: *цебри, лагуни, лукошки, калитка, хата, курінь, каганець, кухоль, землянка, рушник, хустка, тавлінка, панікадило, сіни*.

г) Види транспорту, напр.: *кибитка, візниця*.

д) Інші, напр.: *шинок, сарай, оселедець, батіг, тягла*.

2. Праця:

а) Професії, напр.: *комірник, станційний доглядач, бурлаки, винокур, чумак, наймит (наймичка), шинкар*.

б) Організації праці, напр.: *ятка, двір*.

3. Мистецтво і культура:

а) Музика та танці, напр.: *гопак, горлиця*.

б) Музичні інструменти, напр.: *бандура, сопілка*.

д) Культ, напр.: *покут, протопоп, часослов*.

4. Етнічні об'єкти:

а) Назви людей за місцем проживання, напр.: *польський шляхтич, запорожець*.

5. Міри фізичних величин та грошові одиниці:

а) Грошові одиниці, напр.: *червонець, рубль, копійка*.

б) Міри фізичних величин, напр.: *пуд*.

в) Просторічні назви, напр.: *четвертак, другивеник, красна бумажка, синюха, біленька*.

6. Суспільно-політичні реалії поділяються на реалії адміністративно-територіального устрою, реалій суспільно-політичного життя та військові реалії.

До адміністративно-територіального устрою належать такі категорії реалій:

а) адміністративно-територіальні одиниці, напр.: *губернія, волость*.

б) Населені пункти, напр.: *хутір*.

До категорії органи та представники влади належать:

а) Органи влади, напр.: *міська застава*.

б) Представники влади, напр.: *представник палати, будочник, поліцмейстер, генерал-гебернатор, капітан-справник*.

До категорій суспільно-політичного життя відносяться такі реалії:

а) звання, ступені, титули, звертання, напр.: *колезький радник, інспектор лікарської управи, статський радник, колезька секретарка, волосний писар, сільський десятник, колезький реєстратор, пан, пані*.

б) Учбові заклади і культурні установи, напр.: *бурса*.

в) Установи, напр.: *казенна палата*.

г) Класові ранги та чини, напр.: *відкупщик*.

До військових реалій відносяться такі реалії:

а) Військовослужбовці та командири, напр.: *поручик, генерал-аншеф, сотник, гетьман*.

За місцевим розподілом реалії можна віднести до:

1. Власні реалії:

- а) Національні, напр.: *губернія, повіт, ревізька казка*.
- б) Локальні, напр.: *хутір*.

2. Чужі реалії:

Напр.: *генерал-анишеф*.

За часовим поділом реалії поділяються:

1. Історичні реалії:

Напр.: *військові поселення, станційний доглядач*.

2. Сучасні реалії:

Напр.: *рубль, хутір*.

2.3 Аналіз способів передачі реалій при перекладі німецькою мовою повісті М.В. Гоголя «Мертві душі»

2.3.1 Методи перекладу реалій, які відносяться до категорії етнографічних та позначають побут:

1. Транскрипція:

Напр.: *Квас* ‘der Kwaß’

Напр.: *Макорженики* ‘der Mohnkuchen’.

Також можна помітити, що бувають випадки, коли одну і ту ж реалію перекладали по-різному.

Напр.: *Потім пили якийсь бальзам, що мав таке ім'я, яке навіть важко було пригадати, та й сам господар удруге назвав його вже іншим ім'ям* [11, с. 45] ‘Dann tranken sie einen Balsam, dessen Namen sehr schwer zu behalten war’ [47].

... *бенкет на російський зразок з німецькими витівками: аршадами, пуншами, бальзамами* [11, с. 78] ‘zwar mit deutschen Einführungen wie Limonade, Punsch, Glühwein und dergleichen’ [47].

2. Калькування:

Напр.: *відкрывши собі з блюда величезний шматок няні, відомої страви, що подається до щів і робиться з баранячого шлунку, начиненого гречаною кашею, мозком та ніжками* [11, с. 60] ‘sich ein riesiges Stück von einer

«Kinderfrau» auf den Teller wälzte, eines bekannten Gerichts, das zur Suppe serviert wird und aus einem mit Buchweizengrütze, Hirn und Pilzstielen gefüllten Hammelmagen besteht' [47].

3. Функціональний аналог:

Напр.: *Траплялись майже позмивані дощем вивіски з кренделями й чобітьми* [11, с. 3] 'Man gewahrte vom Regen verwaschene Aushängeschilder mit Brezeln und Stiefeln' [47].

Він укrywся ситцевою ковдрою і, згорнувшись під нею калачиком [11, с. 26] 'Er ... deckte sich mit der Kattundecke zu, rollte sich zu einem Kringel zusammen und war im selben Moment eingeschlafen' [47].

Скородумки [11, с. 33] 'die Fladen'.

Скородумки позначають яєшню, а німецький аналог *die Fladen* 'коржики' мають узагальнений характер.

Прягли [11, с. 33] 'die Weizentaschen'.

Прягли – це оладки, тому в цьому випадку краще було перекласти німецьким еквівалентом *die Fladen*.

Кокурка [11, с. 111] 'die Pfannkuchen'.

Кокуркою називають булоку з начинкою (в більшості випадків з яйцем). Німецький варіант не передає семантичне значення реалії, адже перекладається, напр.: *die Pfannkuchen* 'млинці'.

Стерляжа юшка, яку заїдають розтягаєм або кулеб'якою з сомовим плескачем [11, с. 35] 'Sterletsuppe und dazu noch offene Pasteten oder solche mit Schwanzstücken vom Wels essen' [47].

Розтягай – це пиріжок з відкритою начинкою. Сомовий плескач із записника самого М.В. Гоголя означає жирний хвіст сома. Кулеб'яка – це різновид пирога з різною начинкою. Потрібно відмітити, що М. Пфайффер передав значення лише двох реалії – розтягай та сомовий плескач. Реалію кулеб'яка була опущена.

Пиріг з головизною, куди ввійшли хрящ і щоки 9-пудо-вого осетра» [11, с. 94] ‘eine Fischpastete, die aus den Knorpeln und dem Kopfteil eines neuen Pud schweren Störs hergestellt worden war’ [47].

Пиріг з курятиною і пиріг-розсольник [11, с. 111] ‘Eine Pastete mit Hühnerfleischfüllung und eine Pastete mit Salzfleischfüllung’ [47].

Сивуха, горілка ‘der Schnaps’, ‘der Kornschnaps’.

2.3.2 Методи перекладу етнографічних реалій, які позначають одяг, взуття, прикраси:

1. Гіперонімічне перейменування, напр.:

На ній добре лежав капот з шовкової матерії блілого кольору» [11, с. 13] ‘Sie war hübsch und trug ein gutsitzendes Seidenkleid von heller Farbe, das ihr vorzüglich stand’ [47].

Реалія «капот» – це різновид домашнього одягу для жінок. В перекладі використано прийом узагальнення, *das Kleid* ‘сукня’.

Салопові судилося пролежати довго розпореним [11, с. 25] ‘*dem Mantel* ist es vorbestimmt, lange in aufgetrenntem Zustand dazuliegen’ [47].

Салопом називають верхнім жіночим одягом. Перекладач вдало передав семантичне значення німецьким аналогом *Mantel*, але не зміг не упустити при цьому національний та історичний колорит реалії.

Висунулась якась постать, напнута сіряком [11, с. 24] ‘eine Figur in einer Bauernjacke sah hervor’ [47].

Сіряк – верхній одяг для чоловіків, зроблений із грубої шерстяної тканини або сукна. Під час перекладу весь національний колорит реалії втрачається, тому що напр.: нім. *Jacke* має нейтральний характер.

Ти візьми їхній каптан [11, с. 26] ‘Nimm den Rock ... von ihm’ [47].

Він усюди між нами і, може, тільки ходить в іншому каптані [11, с. 43] ‘Er ist überall unter uns und hat vielleicht nur einen anderen Rock an’ [47].

Ці приклади показують, що в більшості випадків, слова-реалії, які позначають чоловічий одяг, перекладаються нейтральним словом, яке не

передає повне семантичне значення реалії. Ще одним прикладом можна навести реалію «арахалук». Напр.:

Чорнявий просто в смугастому архалуку [11, с. 37] ‘der Schwarzhhaarige trug einfach einen gestreiften langen Rock’ [47].

Арахлук – домашній одяг, короткий халат. В цьому випадку переклад не точний. Адже перекладач додає прикметник, напр.: *lang* ‘довгий’, що взагалі не відповідає дійсності.

Також можна навести приклад із різновидом каптана – сибірка. Сибірка – це одяг російських купців, який має високий комір, досить приталений і короткий. Напр.:

Сибірка [11, с. 68] ‘der sibirische Rock’.

М. Пфайффер хотів передати весь національний та історичний колорит реалії за допомогою додавання прикметника напр.: *sibirisch* ‘сибірський’.

Розглянемо приклади перекладу реалій, які позначають різновид жіночого одягу. Напр.:

Дама в клітчатому чепурному клокові [11, с. 112] ‘eine Dame in einem karierten, übereleganten Umhang’ [47].

Клок – це жіноча накидка у вигляді дзвону. У перекладі семантичне значення реалії нейтралізується узагальненим словом, напр.: *Umhang* ‘вбрання’.

Напр.: *Хусточка* ‘das Kopftuch’.

2.3.3 Методи перекладу етнографічних реалій, які позначають меблі, житло, посуд:

1. Введення семантичного неологізма:

Напр.: *Микальниці* [11, с. 72] ‘Flachskorb’.

Реалію «микальниці» було вживано при описі майна Плюшкіна. В свою чергу це означає кошик або маленька коробочка. Перекладач до слово напр.: *korb* ‘кошик’ додав приставку *Flachs* ‘в’язаний’.

2. Комбінована реномінація, напр.:

Чи не потрапив він часом у Москву на дров'яний двір [11, с. 72] ‘er befände sich in Moskau auf dem Holzmarkt’ [47].

А по обернутих до нього селянських критих повітках помітив він де запасний майже новий віз, а де і два [11, с. 27] ‘in den gedeckten Schuppen, in die er hineinsehen konnte, bemerkte er einen fast neuen Reservewagen und hin und wieder sogar zwei davon’ [47].

Шинок [11, с. 55] ‘die Schenke’.

Кибитка [11, с. 22] ‘der Wagen mit Bastverdeck’.

2.3.4 Метод перекладу етнографічних реалій, які позначають мистецтво і культуру:

1. Гіперонімічне перейменування, напр.:

Як-от клуби й усякі воксали на німецький лад [11, с. 125] ‘Klubsitzungen und alle möglichen Veranstaltungen nach deutscher Art’ [47].

Слово воксали означає місце веселощі. Німецький аналог має більш загальне значення, напр.: *die Veranstaltung* ‘заходи’.

2.3.5 Метод перекладу суспільно-політичних реалій

1. Транскрипція, напр.:

Отам-то ви вже напрацюєтесь, бурлаки! [11, с. 87] ‘Dort werdet ihr genug zu tun haben, ihr Burlaken’ [47].

Єлизавета Воробей ‘Jelisaweta Worobej’.

2. Калькування, напр.:

А голова приказував: «А я його по вусах! А я її по вусах!» [11, с. 6] ‘Der Kammerpräsident aber pflegte zu sagen: „Dem geb ich eins auf den Bart!“’ [47].

У цьому випадку вживання *Präsident* говорить про високий ранг.

Колезький радник Павло Іванович Чичиков, поміщик, у своїх справах [11, с. 3] ‘Kollegienrat Pawel Iwanowitsch Tschitschikow, Gutsbesitzer, reist in eigener Angelegenheit’ [47].

Ні, брешеш, я статський радник, а не попович, а от ти так попович! [11, с. 150] ‘Nein, das lügst du, ich bin Staatsrat und kein Popensohn, der Popensohn bist du!’ [47].

Поліцеймейстерові сказав щось дуже приємне про міських будочників [11, с. 4] ‘Dem Polizeimeister sagte er etwas sehr Schmeichelhaftes über die städtischen Polizisten` [47].

Переклад не вірний. Слово було запозичене з німецької мови, але змінило своє первонаочальне значення. Напр.: *Meister* говорить про високий рівень умінь та знань, але не про чин. А М.В. Гоголь мав на увазі саме чин, який позначає голову поліції. Тут краще було підібрати німецький відповідник по значенню *Polizeipräsident*.

Підібратися ближче до особи станційного доглядача, або ямщиків [11, с. 12] ‘dabei mit der Person des Postmeisters oder Kutschers in Berührung kommt’ [47].

Інспектор лікарської управи раптом зблід [11, с. 122] ‘Der Inspektor der Medizinalverwaltung wurde plötzlich blaß’ [47].

Привели також не тільки сина протопопа отця Кирила, але навіть і самого протопопа» [11, с. 93] ‘Man brachte nicht nur den Sohn des Oberpopen Kyrill, sondern auch den Oberpopen selbst’ [47].

Приставка «про» вказує на вищий чин священника. У німецькій мові вживається зовсім інша приставка з тим же значенням *ober*.

Будинок на зразок тих, які в нас будують для військових поселень і німецьких колоністів [11, с. 57] ‘ein Haus von der Art, wie es bei uns für Militärsiedlungen und deutsche Kolonisten gebaut wird’ [47].

У губернію призначений був новий генерал-губернатор [11, с. 121] ‘Für das Gouvernement war ein neuer Generalgouverneur ernannt worden’ [47].

Тут можна побачити, що калька повністю передає значення слова «генерал-губернатор».

Кажуть, є, в деякому роді, найвища комісія, правління, розумієте, таке, і начальником генерал-аншеф такий-то [11, с. 126] ‘Man sagt ihm, daß es gewissermaßen eine hohe Kommission gibt, solch eine Verwaltung, verstehen Sie, und der Direktor ist der Generalenchef So und so’ [47].

І напаскудить так, як простий колезький реєстратор [11, с. 42] ‘Und er wischt Ihnen eins aus, als sei er ein einfacher Kollegienregistrator’ [47].

3. Введення неологізма:

Сюди можна віднести так слова, які не можливо знайти в українсько-німецькому словнику. Тому перекладач змушений самостійно вигадувати аналоги до слів-реалій, щоб передати повний їх зміст. Напр.:

Адже я на обивательських приїхав [11, с. 37] ‘Ich bin sogar mit Mietpferden hergekommen!’ [47].

На обивательських означає на конях, яких взяли в оренду у приватного власника, а не на поштової станції. Німецьке слово *Mietpferden* відсутнє у словнику. Перекладач сам вигадав таке слово, яке повністю передає весь історичний колорит поеми та значення реалії.

Сам вирішив він скласти купчі, написати й переписати, щоб не платити нічого под'ячим [11, с. 84] ‘damit er dafür den Amtsschreibern nichts zu bezahlen brauchte’ [47].

4. Напівкалька, напр.:

Було тільки п'ятнадцять верст від міської застави [11, с. 7] ‘nur fünfzehn Werst von der Stadtgrenze entfernt gelegen war’ [47].

Міська застава – це огорожа при якій перевіряють пасажирів, збирають мито та перевіряють товар. В цьому випадку вжили кальку та функціональний еквівалент.

5. Гіперонімічне перейменування, напр.:

Поки не перевантажиться увесь у глибокі судна-суряки [11, с. 87] ‘bis es endlich in den dickbäuchigen Lastkähnen verstaute ist’ [47].

«Судна-суряки» – це судна, які були побудовані на річці Суряк. Німецький варіант не відповідає значенню реалії. Напр.: *Der Lastkahn* ‘паром’.

Чи трактували про слідство, проведене казенною палатою [11, с. 8] ‘erörterte man einen Prozeß der Strafkammer’ [47].

Казенна палата – це орган Міністерства фінансів. А німецький аналог напр.: *die Strafkammer* ‘відділення у вирішенні кримінальних справ’. Тому переклад не передав семантичне значення реалії.

Що в його губернію в'їжджаєш, як у рай [11, с. 4] ‘man in sein Gouvernement wie in ein Paradies hineinfahre’ [47].

Микита Волокита, син його Антін Волокита — ці, й з прізвиська видно, що добрі бігуни [11, с. 86] ‘Nikita Leichtfuß, Anton Leichtfuß, sein Sohn – das sind gute Läufer, das merkt man schon an den Spitznamen’ [47].

Колезька секретарша [11, с. 112] ‘Kollegiensekretärsbitwe’.

Колезькою секретаршою називають дружину та вдову чиновника.

Поліцеймейстерові сказав щось дуже приємне про міських будочників» [11, с. 4] ‘Dem Polizeimeister sagte er etwas sehr Schmeichelhaftes über die städtischen Polizisten’ [47].

Міський будочник – це міська поліція в Російській імперії.

Караульна будка, біля якої стояв солдат з рушницею, дві-три візничі біржі» [11, с. 88] ‘Das waren ein Schilderhäuschen, vor dem ein Soldat mit einem Gewehr stand, ein oder zwei Häuschen für die Fuhrleute’ [47].

Візничі біржі означають місце, де можуть зупинитися візники.

2.3.6 Методи перекладу реалій, які позначають грошові одиниці та міри фізичних велечин.

1. Транскрипція, напр.:

Я вам даю гроші: п'ятнадцять карбованців асигнаціями [11, с. 30] ‘Ich gebe Ihnen Geld: fünfzehn Rubel in Banknoten’ [47].

Асигнації — паперові грошові знаки

Чичиков відчув у собі ваги на цілий пуд більше [11, с. 61] ‘fühlte sich Tschitschikow um ein ganzes Pud schwerer’ [47].

А як минеш ще одну версту, так ото тобі, тобто, так прямо праворуч [11, с. 10] ‘Wenn du jetzt noch eine Werst fährst, dann hast du's vor dir, das heisst wenn du nach rechts fährst’ [47].

2. Калькування, напр.:

А тепер пошли цілу підводу крупи, та червоного папірця в придачу [11, с. 77] ‘jetzt heißt es ein ganzes Gespann mit Graupen schicken und noch einen roten Schein dazulegen’ [47].

Червоний папірець означає десятирублеву асигнацію. У коментарях не було надано пояснення, тому що було використано аналог, який загалом передає значення, напр.: *Schein* ‘грошові одиниці’.

Також використовували калькування при перекладі власних назв, напр.: *І навіть визирнув якийсь Григорій Доїжджай-не-доїдеш...* [11, с. 78] ‘sogar ein Grigorij Fahr-zu-kommst-doch-nicht-an war dabei’ [47].

Особливо вразив його якийсь Петро Савельїв Неуважайкорито [11, с. 33] ‘Besonders erstaunte ihn ein gewisser Pjotr Saweljew Verachte-denTrog’ [47].

3. Функціональний аналог, напр.:

Асигнації ‘die Banknoten’ ‘die Scheinen’.

Селян закупили на сто тисяч, а за труди дали тільки одну біленьку [11, с. 93] ‘Bauern haben Sie für hunderttausend gekauft, aber mir haben Sie für die Mühe nur einen Fünfundzwanzigrubelschein gegeben’ [47].

Біленька – це асигнацію розміром двадцять п’ять копійок.

Весь асигнаційний банк, розумієте, складається з яких-небудь десяти синюх» [11, с. 126] ‘die ganze Notenbank meines Hauptmann Kopejkin besteht aber, verstehen Sie, aus einem Dutzend Fünfrubelscheinen’ [47].

Синюхою називають асигнація розміром п’яти карбованців та має синій колір.

Гіперонімічне перейменування або функціональний аналог найбільш вживаний метод перекладу. Особливо при перекладі реалій, які позначають одяг, мистецтво і культуру, назви страв. Але потрібно відмітити, що при такому перекладі втрачається частина історичного та національного колориту, його культурологічна та лінгвокраїнознавча цінність та реалія замінюється лексемою із широким значенням.

2.4 Класифікація реалій та методи їх перекладу у новелі М.В. Гоголь «Вечори на хуторі біля Диканьки»

М.В. Гоголь використовував велику кількість реалій у своїх роботах. Тому, він склав свій власний словник зі списком реалій та їх поясненням. У новелі можна побачити, що реалії або виділені курсивом (для того, щоб читач зверну увагу) або одразу поясненні.

У новелі «Вечори на хуторі біля Диканьки» реалії можна віднести до наступних категорій:

1. Географічні реалії:
 - Назви тварин та рослин, напр.: *гайворони, трилисник, нетопирі петрові батого, нечуй-вітер.*
 - Етноніми, напр.: *шляхтич, лях, посполитство, бусурман.*
2. Етнографічні реалії:
 - Побут:
 - а) Напої та їжа, напр.: *картопляний кисіль, кисіль, бублики, товченички, грушовий квас, пироги, гречаники, паляниця, варенуха, шишки, слив'янки, варенички, смалець, пампушечки, вареники, лемішка з молоком, квас, галушки пшеничні, кніш, буханці пшеничні, сивуха, коровай, горілка, кутя, коржики, сирники, окроп, арнаутка.*
 - б) Прикраси, одяг, взуття, напр.: *шаровари, жупан, свитка, дукати, каптан, малахай, бакан, чоботи, смушек, люлька, ладенка, хустка, очіпок, шинель, намисто, шкарпетки, черевики, обшлаг, власяниця, кобеняк, канупер, спідниця.*
 - в) Житло, посуд, меблі, напр.: *макітра, рушник, чарка, діжа, світлиця, покут, штофики, тавлінка, ятки, дуб, пуховик, батіг, шинок.*
 - г) Транспорт, напр.: *тройка.*
 - д) Інше, напр.: *сонячка, болячка.*
 - Праця:
 - а) Професії, напр.: *чумак, фореитор, перекупки;*
 - б) Знаряддя праці, напр.: *коромисло.*

- Мистецтво і культура:
 - а) Музика та танці, напр.: *гопак, горлиця, тропак*.
 - б) Музичні інструменти, напр.: *бандура, цимбали, кобза, балалайка, сопілка*.
 - в) Фольклор, напр.: *хатка, як кажуть, на курячих лапках, яка*.
 - г) Свята, звичаї та ритуали, напр.: *голодна кутя, вечорниці, щедрівки, вечір проти Івана Купала, тризна, хлібо-сілля*.
 - д) Міфологія та культ, напр.: *ксьондз, ворожка, уніати*.
- Міри фізичних велечин та грошові одиниці:
 - а) міри фізичних велечин, напр.: *півкварти, верста, кухоль, аршин*.
 - б) Грошові одиниці, напр.: *гривня, рубль*.
- 3. Суспільно-політичні реалії:
 - Адміністративно-територіальний устрій:
 - а) адміністративно-територіальні одиниці, напр.: *хутір, губернія*.
 - Органи та представники влади:
 - а) Органи влади, напр.: *сотник, городничий*.
 - Суспільно-політичне життя:
 - а) Звання, ступені, титули, звертання, напр.: *церковний староста, дяк*.
 - Воєнні реалії:
 - а) Зброя, напр.: *пищалі, мушкети*.
 - б) Обмундирування, напр.: *темляк, лати*.
 - в) Військовослужбовці, напр.: *осавул, сотник, отаман, гетьман, запорожець, козак*.

2.5 Аналіз способів передачі реалій при перекладі німецькою мовою новели М.В. Гоголя «Вечори на хуторі біля Диканьки»

2.5.1 Методи перекладу реалій, які відносяться до категорії етнографічних та позначають побут:

1. Транскрипція (транслітерація), напр.:
Квас 'der Kwaß'
Тройка 'Troika'.

2. Калькування, напр.:

Грушовий квас ‘der Birnenkwaß’.

3. Напівкалька:

Гречаники ‘die Buchweizenbrote’.

Гречаники – це котлети, фарш яких змішаний із гречкою.

Слив’янки ‘der Pflaumenwein’.

Слив’янками називають напій, з невеликим вмістом алкоголю, настояний на сливах.

4. Метод уподібнення:

Труднощі виникли при перекладі реалії «кисіль». Кисіль можна зустріти у новелі досить часто і кожного разу реалію було перекладено по-різному. У німецькій мові уже є відповідник до реалії, напр.: *кисіль* ‘der Kiesel’. Напр.:

Він вас завжди прийме у балахоні з тонкого сукна кольору заохололого картопляного киселю [10, с. 2] ‘immer empfing er Euch in vornehmem Staubrock – feinstes Tuch, gelblichweiß wie abgestandener Kartoffelaufwurf’ [55].

Німецький відповідник *Kartoffelaufwurf* у перекладі означає картопляну запіканку. Тому, можна зробити висновок, що такий переклад у цьому випадку не може передати повне семантичне значення реалії, в тому числі її національний та культурний колорит. Краще перекласти шляхом транслітерації з додатком пояснення у коментарях.

Напр.: *Тільки заздальгідь прошу вас, панове, — не перебаранчать, бо щоб не вийшло такого киселю, що соромно буде і в рот його взяти* [10, с. 47] ‘Aber eins muß ich mir ausbitten, Herrschaften: Redet mir nicht dazwischen, sonst gerate ich durcheinander, und es kommt solch ein Kohl heraus, daß er nicht zu genießen ist’ [55].

Потрібно відмітити, що у цьому реченні реалія також перейшла у фразеологічний вираз. Фразеологізм «не вийшло киселю» означає, щоб не запутати ситуацію, не виникло нісенітниць. Тому, німецький аналог *der Kohl* також вживається у переносному значення – нісенітниця.

Аж виходить, це ти, неварений кисіль твоєму батькові в горло [10, с. 45] ‘Und nun stellt es sich heraus, daß du es bist... ungekochter Hafer**brei** soll deinem Vater in der Kehle steckenbleiben’ [55].

Напр.: *der Brei* ‘каша’. Тому, такий переклад не відповідає семантичному значенню реалії «кисіль».

Пампушки ‘die Krapfen’.

При перекладі не було передано національний та культурний колорит реалії, а її значення повністю змінено. Німецьке слово *die Krapfen* має інше значення: м’ясо у фрітюрі, або обжарені булочки з варенням. Такий переклад не відповідає страві української кухні.

Товченички ‘der Striezel’.

Незважаючи на те, що у німецькій мові вже є правильний відповідник до слова пампушки ‘die Fischklöße’, перекладач не використав його. Для пояснення товченички – це коржики з риб’ячої начинки. Напр.: *der Striezel* ‘здоба’. Тому переклад не вірний.

Паляниця ‘das Roggenbrot’.

Паляниця зроблена із пшеничної муки та має білий колір, а *das Roggenbrot* з житнього борошна, через що має темний колір. Тому, можна сказати, що відповідник не зміг до кінця передати значення реалії.

Коровай ‘die Fleischpastete’.

Український народ пекли коровай дл весілля. Він мав округлу форму та роздався для кожного присутнього на весіллі. Також він не має ніякої начинки, а лише декорувався різними квітами. В цьому випадку *die Fleischpastete* не передає семантичне значення реалії та навіть спотворює. Можна було використати інший німецький аланог, напр.: *das Hochzeitsbrot*.

Гостей частували варенухою з родзинками та сливами і на чималій тарелі короваєм [10, с. 83] ‘Den Gästen wurde süßer Schnaps mit Rosinen und Pflaumen kredenzt und auf einer großen Schüssel die Fleischpastete aufgetragen’ [55].

Шишки ‘die Berge von Kuchen’.

Шишки – це страва із свинного фаршу у формі котлетки, який обжарюють у маслі. З цього виходить, що німецький переклад не передає семантичне значення реалії

Пироги ‘die Pasteten’.

Німецька страва *die Pasteten* – це пиріг з листкового тіста з начинкою (м’ясо або риба). Рецепт українських пирогів відмінний. У німецькій мові вже є точний еквівалент, напр.: *пироги* ‘Piroggen’, який можна знайти у словнику. Тому, перекладач мав транскрибувати реалію.

Варенички ‘die Quarkkuchen’.

Варенички зроблені із пісного тіста та з начинкою (в цьому прикладі сиром). А німецький відповідник пояснює реалію лише на половину. Аналог *Kuchen* можна взагалі вжити у значенні торт. Знову ж, у німецькій мові вже можна знайти правильний відповідник у словнику – *Maultaschen*.

Далі представлені вдалі переклади німецькою мовою різник страв, які описувалися у новелі, напр.:

Сирники ‘der Käsekuchen’.

Горілка ‘der Branntwein’.

Буханці пшеничні ‘das Weißbrot’.

Коржики ‘der Fladen’.

Коржики ‘der Weizenfladen’.

Смалець ‘das Schmalz’.

Смалець виготовляється з топленого сала. В інших країнах смалець можна робити з жиру гусака, але в Україні переважно використовують тільки свиняче сало. Тому, наступний приклад перекладу не вірний:

Смалець ‘das Gänseschmalz’.

5. Гіперонімічне перейменування:

Арнаутка ‘der Staatweizen’.

Арнаутка ‘die Weizensamen’.

Сивуха ‘der Wodka’.

Сивуха ‘der Branntwein’.

Варенуха ‘der Beerenschnaps’.

Варенуха ‘der Ostschnaps’.

6. Транспозиція на конотативному рівні:

Бублики ‘die Brezeln’.

Німецький аналог, напр.: *die Brezeln* ‘крендель’, з цього можна зробити висновок, що перекладач замінив українську реалію німецькою. Але краще було використати інший функціональний аналог – *der Kringel*.

7. Комбінована реномінація:

Кутя ‘weihnachtliche Rosinenreis’.

Окроп ‘das siedende Wasser’.

Галушки пшеничні ‘die Mehlklößchen’.

Галушки пшеничні ‘die Klöße aus Weizenmehl’.

2.5.2 Методи перекладу етнографічних реалій, які позначають одяг, взуття, прикраси:

1. Транскрипція (транслітерація), напр.:

Жупан ‘der Schupan’.

Коли на ньому був синій козацький жупан [10, с. 34] ‘denn damals trug er einen blauen Kosakenrock’ [55].

Потрібно відмітити, що жупан відноситься до верхнього одягу чоловіків. А німецький варіант з використанням *Rock* використовують при описі будь-якого одягу. В такому випадку тут не транскрипція, а калькування з використанням гіперонімічним перейменуванням.

2. Метод уподібнення:

Каптан ‘der Rock’.

Люлька ‘die Pfeife’.

Шаровари ‘die Leinenhose’.

Потрібно відмітити, що шаровари шили із цупкого матеріалу, тому такий аналог підібраний не вірно. Дослівний переклад, напр.: *die Leinenhose* ‘штани зі льону’. Тому, функціональний аналог не передає семантичне значення реалії та історичний і національний колорит.

Свитка ‘der Kittel’.

Так і жди, що знову з'явиться червона свитка! [10, с. 8] ‘Jeden Augenblick kann der rote Kittel wieder auftauchen!’ [55].

Свиткою називають верхнім одягом для чоловіків та жінок, вид каптану. Німецький аналог перекладається як напр.: *der Kittel* ‘халат’. Тому, переклад не точний та не дає повної характеристики реалії.

В дорогій плахті, що рябіла, мов шахівниця [10, с. 5] ‘thronte und sie trug auch noch einen Rock, so bunt wie ein Schachbrett’ [55].

Малахай ‘eine lange Peitsche’.

Малахай – це головний убір з хутром. Німецький аналог перекладається напр.: *eine lange Peitsche* ‘батіг’. Переклад не вдалий.

Кобеньяк ‘der Mantel’.

Обилаг ‘der Aufschlag’.

Дукат ‘der Dukat’.

Потрібно відзначити, що реалія дукат багатозначна: або монета, або прикраса, у вигляді медальйона. Тому, перекладачу спочатку потрібно було проаналізувати, яке значення має реалії в цьому контексті. Та підкреслити те, що реалія в цьому випадку описує жіночу прекрасу.

Бакан ‘der Grünspan’.

М.В. Гоголь у коментарях пояснив значення реалії – а саме, що це ядро виражений червоний колір. Переклад не передав семантичне значення реалії, а навпаки спотворив його.

Власяниця ‘ein härenes Hemd’.

3. Калькування, напр.:

Чоботи ‘der Saffianstiefel’.

4. Гіперонімічне перейменування:

Шкарпетки ‘die Zwirnsocken’.

Очіпок ‘das Häubchen’.

Весь новий ситцьовий очіпок був заляпаний грязюкою [10, с. 6] ‘die ganze neue Kattunhaube wurde mit dem Schmutz bespritzt’ [55].

У цьому випадку використаний не тільки метод гіперонімічного перейменування, але й калькування. Тому що М.В. Гоголь сам дав пояснення, що очіпок це різновид кепчика.

Ладунка ‘die Umhängtasche’.

Намітка ‘das Kopftuch’.

Кунтуш ‘das Jäckchen’.

Нім. *das Jäckchen* позначає чоловічий верхній одяг. Хоча еквівалент підібраний правильно, в той же час не передає національний та історичний колорит реалії та нейтралізує семантичне значення.

5. Транспозиція на конотативному рівні:

Намисто ‘das Korallenhalsschmuck’.

2.5.3 Методи перекладу етнографічних реалій, які позначають меблі, житло, посуд:

1. Комбінована реномінація:

Макітра ‘ein farbiger Topf’.

Чарка ‘ein gefülltes Schnapsglas’.

Дуб (лодка) ‘ein eichener Einbaum’.

Ятки ‘die Leinwandzelte’.

Коромисло ‘der hohe Bogen’.

2. Функціональний аналог:

Рушник ‘das Handtuch’.

Під повітками, в яслах, в сінях, — один згорнувшись, другий розкинувшись, хрюпи чумаки, як коти [10, с. 49] ‘unter den Dachvorsprüngen, in den Krippen, im Flur schnarchten die Menschen wie die Kater, die einen zusammengekrümmt, die anderen ausgestreckt’ [55].

Повітки використовували як пусту кімнату для збереження власності, продуктів або скоту. Німецький еквівалент позначає напр.: *Dachvorsprüngen* ‘невеликий виступ на криші’. Такий аналог не передає, а спотворює семантичне значення реалії та не передає її історичного та культурного колориту.

Світлиця ‘das Kammerlein’.

Світиця ‘das Stübchen’.

Тимчасом по ятках почало потроху ворухитись [10, с. 48] ‘In den Buden wurde es indes allmählich lebendig’ [55].

Теперішній пан хоче ставити на тому місці винокурню і прислав навмисне для того винокура... [10, с. 32] ‘Der jetzige Besitzer will an dieser Stelle eine Schnapsbrennerei bauen und hat schon sogar einen Schnapsbrenner hergeschickt...’ [55].

Покут ‘das Heiligbild’.

Тавлинки ‘die Tabakdosen’.

Того ж року всі покидали землянки свої і перебралися в село [10, с. 28] ‘Im gleichen Jahre verließen alle Leute ihre Lehmhütten und zogen ins Kirchdorf’ [55].

Пуховик ‘das Kissen’.

Шинок ‘die Schenke’.

Знаєш, тієї, що висить на стіні біля покуття? [10, с. 46] ‘Kennst du die Peitsche, die bei mir an der Wand neben dem Heiligenbilde hängt?’ [55].

Покутом називають таке місце на стіні, де селяни вішали різні ікони. Це був куток червонного кольору, який мав завжди бути розташованим навпроти входу у будинок. Німецький аналог *Heiligenbilde* вказує на ікони. Тому переклад можна вважати вдалим.

Соняшниця ‘der Bauchgrimmel’.

Дід перейшов жити в курінь [10, с. 124] ‘Der Großvater war in die Feldhütte übergesiedelt’ [87].

Реалія «курінь» багатозначна. По-перше, це може означати воєнне звання, або будинок в деяких містах. В цьому випадку йде мова про будинок, але німецький аналог *Feldhütte* не передає повного значення реалії, а навпаки спотворює його. Краще було б перекласти таку реалію шляхом транскрибування та надати пояснення в коментарях.

Він двічі проїхав своїм возим по подвір'ю, поки знайшов хату [10, с. 12]
 ‘er mit seinem Wagen zweimal um den Hof herumfuhr, ehe er das Haus fand’ [55].

Діжа ‘der Trog’.

Панікадило ‘die Altarlampe’.

Із каганцем у руках, звичайним малоросійським світільником, що складався з розбитого черепка, налитого баранячим лосем, — подався, освітлюючи дорогу [10, с. 15] ‘machte sich auf den Weg mit seiner Lampe – der gewöhnlichen kleinrussischen Lampe, die aus einem mit Hammeltalg gefüllten Topfscherben besteht – vor sich herleuchtend’ [55].

А ще краще повісити на верхів'ї дуба замість панікадила [10, с. 41]
 ‘Noch besser wäre es, ihn wie einen Kronleuchter auf den höchsten Wipfel einer Eiche aufzuhängen’ [55].

Узяв кухоль, зроблений з якогось дивного дерева, зачерпнув ним води і став лити, ворущачи губами і роблячи якісь заклинання [10, с. 99] ‘dann nahm er einen aus wunderlichem Holz gedrechselten Krug, schöpfte mit ihm Wasser und goß es, fortwährend Beschwörungen murmelnd, in den Topf’ [55].

2.5.4 Метод перекладу етнографічних реалій, які позначають мистецтво і культуру:

1. Транскрипція:

Балалайка ‘die Balalaika’.

Бандура ‘die Bandura’.

Кобза ‘die Kobsa’.

2. Калькування:

Хатка на курячих лапках ‘das Häuschen auf Hühnerbeinchen’.

Перед ними з'явилася хатка, як кажуть, на курячих лапках [10, с. 24]
 ‘vor ihm stand plötzlich eine Hütte, wie es im Märchen heißt: ‘ein Hüttchen auf Hühnerfüßchen’ [55].

Вже зовсім ослабіла вона і ліниво тупала ногами на одному місці, думаючи, що танцює горлицю [10, с. 102] ‘Schon war sie ermüdet und stampfte

mit den Beinen auf demselben Fleck. Aber sie glaubte, es sei der Turteltaubentanz, was sie tanzte' [55].

3. Комбінована реномінація:

Тризна 'die Totenfeier'.

Вечір проти Івана Купала 'die Johannisnacht'.

Хіба от що, розкажу я вам про те, як покійний мій дід грав з відьмами в дурня [10, с. 47] 'Gut, ich erzähle euch, wie die Hexen mit meinem seligen Großvater Schafskopf gespielt haben' [55].

Хлібо-сільли 'die Gastfreundlichkeit'.

Це у нас вечорниці! Вони, як бачите, вони схожі на ваші бали; тільки не можна сказати, щоб зовсім [10, с. 1] 'Das sind unsere ländlichen «Abende»! Sie gleichen mit Verlaub euren Bällen; aber man kann nicht sagen, daß sie ihnen vollkommen glichen' [55].

4. Гіперонімічне перейменування:

Та й погуляємо так, щоб цілий рік боліли ноги від гонака [10, с. 18] 'Und wir wollen so lustig sein, daß hinterher ein Jahr lang die Füße vom Tanzen wehtun!' [55].

Сопілка 'die Flöten'.

Яга 'die Hexe'.

Доброму чоловікові не тільки не було де розгулятися, ударити горлиці чи гонака [10, с. 49] 'Man hatte nicht nur keinen Platz, um seine Glieder im Tanze zu recken' [55].

2.5.5 Метод перекладу суспільно-політичних реалій

У новелі М.В. Гоголя «Вечори на хуторі біля Диньки» багато історичних реалій, які позначають різні звання та чини. Портібно звернути увагу на переклад таких звань як: сотник та осавул. Сотник – це козацьке звання для полку, який головний у піхоті. Осавул – це також козацьке звання, але рангом вище, позначає капітана.

Сотник 'der Kosakenhauptmann'.

Привіз сотник молоду жінку до нового дому свого [10, с. 31] ‘Der Hauptmann brachte die junge Frau in sein neues Haus’ [55].

Осаул ‘der Kosakenhauptmann’.

Переклад показує, що перекладач не зміг побачити різницю між двома різними званнями та переклав їх однаково, що призвело до втрати історичного колориту та опущення семантичного значення реалії. Потрібно було показати, що осаул вищий по рангу.

1. Транскрипція:

Диякон ‘der Diakon’.

Запорожець ‘die Saporoger’.

Не встиг пройти ступнів двадцять — назустріч запорожець [10, с. 48] ‘Er war noch keine zwanzig Schritte weit gegangen, als ihm ein Saporoger entgegenkam’ [55].

Козак ‘der Kosak’.

2. Калькування:

Вчора волосний писар проходив пізно ввечері... [10, с. 8] ‘Gestern ging der Gemeindeschreiber am späten Abend vorbei...’ [55].

3. Комбінована реномінація:

Губернія ‘das Government’.

Та й яке йому діло до чужих, у нього своя волость [10, с. 55] ‘was gehen ihn auch fremde Angelegenheiten an: er hat ja seinen eigenen Bezirk’ [55].

Кінець стола палив люльку один із сільських десятицьких [10, с. 37] ‘Am Ende des Tisches saß, die Pfeife im Munde, einer der Dorfpolizisten’ [55].

Сільський десятник – це сільський житель, який був вповноважений законом силою, тобто був поліцейським.

4. Гіперонімічне перейменування:

Церковний староста ‘der Kirchenvorstand’.

Під возом лежав циган; на возі з рибою чумака... [10, с. 48] ‘unter einem Wagen lag ein Zigeuner; auf einem Wagen mit Fischen – ein Fuhrmann’ [55].

Дурень мій подався на цілу ніч з кумом під вози, щоб москалі часом не поцупили чого... [10, с. 11] ‘mein alter Narr schläft mit dem Gevatter heute nacht unter dem Wagen, damit ihm die Moskowiter nichts stibitzen...’ [55].

«Москалями» називають українці та білоруси людей з Росії. Тому, реалія москаль не має яскравий приклад історичного та національного колориту. Німецький варіант *Moskowiter* позначає просто людину, яка народилася в Москві та несе нейтральний характер.

2.5.6 Шляхи перекладу власних назв у новелі «Вечори на хуторі біля Диканьки»:

1. Напівкалька, напр.:

За що мене миряни прозвали Рудим Паньком – їй-богу, не скажу вам [10, с. 1] ‘Warum mich die Leute Panjko der Rote nennen, weiß ich bei Gott nicht zu sagen’ [55].

2. Комбінована реномінація, напр.:

Посідали вечеряти: небіжчиця теща, небіжчик тесть, та наймит, та наймичка [10, с. 38] ‘setzten sie sich zum Abendessen: die selige Schwiegermutter, der selige Schwiegervater, außerdem der Knecht, die Magd’ [55].

2.5.7 Методи перекладу реалій, які позначають грошові одиниці та міри фізичних велечин

Переклад мір фізичних реалій може бути не точний. Адже такі реалії являються ознаками національного колорита. При цьому точність перекладу реалій мір фізичних велечин не грає велику роль у художньому творі. Для перекладу мір фізичних велечин завжди використовують для методи: приблизний переклад (введення функціонального аналогу) або транскрипція.

Транскрипція зможе передати національний та історичний колорит реалії та зберегти її семантичне значення. Але для іншомовного читача вона може бути не зрозумілою. Особливо якщо в коментарях не пояснити значення реалії.

Коли реалія не відіграє важливу роль для опису історичного та національного колориту, перекладач може використати нейтральне слово.

Щодо перекладу реалій, які позначають грошові одиниці, то в такому випадку використовують метод транскрибування. Адже грошові одиниці являються невід'ємною частиною країни. Напр.:

Він вас завжди прийме у балахоні з тонкого сукна кольору захолого картопляного киселю, за яке він платив у Полтаві мало чи не по шість карбованців за аршин [10, с. 2] ‘immer empfing er Euch in vornehmendem Staubrock, ..., das er in Poltawa für fast sechs Rubel die Elle gekauft hat’ [55].

Так як реалія аршин використовується часто і досить розповсюдженна, краще було її транскрибувати, напр.: *Arschin* ‘аршин’, а не використовувати функціональний аналог *die Elle*.

Та років з тридцять буде тому, коли шлях, верст за десять до містечка Сорочинців, купів народом [10, с. 4] ‘es werden wohl dreißig Jahre her sein, als die Straße schon zehn Werst vor dem Flecken Ssorotschinzy vom Volke wimmelte’ [55].

Канцелярист та волосний писар позаторік набрали синьої китайки по шість гривень за аршин [10, с. 57] ‘Der Kanzlist und der Gemeindeschreiber hatten sich vor zwei Jahren blauen Baumwollstoff zu sechzig Kopeken die Elle gekauft’ [55].

Цікаво, що українську реалію «гривня» при перекладі замінили російською реалією «копеек».

Чорт би мене взяв разом з тобою, коли я бачив на віку своїм, щоб парубок одним духом вихилив півкварти, не скривившись [10, с. 9] ‘Der Teufel soll uns alle beide holen, wenn ich schon je gesehen habe, daß ein Bursche ein halbes Quart auf einen Zug leerte, ohne mit der Wimper zu zucken’ [55].

3. Комбінована реномінація, напр.:

Пам'ять його була, як кишеня старого скнари, у якого копійки не видуриш [10, с. 25] ‘sein Gedächtnis war wie die Tasche eines alten Geizhalses, aus der man keinen Heller herauslocken kann’ [55].

Німецький аналог, напр.: *Heller* ‘дрібна монета’ в Німеччині та Австрії.

Також в новелі М.В. Гоголя «Вечори на хуторі біля Диканьки» опускаються географічні реалії, напр.:

Коли прекрасний зальотник — нічний вітер, закравшися з неацька, цілує їх [10, с. 33] ‘wenn der herrliche Nachtwind, schnell heranschleichend, sie küßt’ [55].

Як видно із вищесказаного, при перекладі реалій часто використовували метод уподібнення та гіперонімічне перейменування.

Висновки до розділу 2

Як видно з вищесказаного, у повісті М.В. Гоголя «Мертві душі», метод транскрипції (транскрибування) перекладач використовував не часто. В більшості випадків для опису власних назв, найменування страв та напоїв та при передачі значення реалій, які позначають грошові одиниці та міри фізичних одиниць. Про це свідчать такі дані: для перекладу реалій, які відносяться до категорії етнографічних та позначають побут транскрипція була використана лише для 3 реалій, транскрипція не підійшла для передачі реалій, які позначають одяг, прикраси, взуття, меблі, житло, посуд. Шляхом транскрипції було перекладено 1 реалію, яка відносить до категорії суспільно-історичних реалій та 3 реалії з категорії грошові одиниці та міри фізичних величин.

М. Пфайффер використав метод калькування при перекладі суспільно-політичних реалій, особливо при перекладі назв чинів, грошових одиниць та мір фізичних величин.

Гіперонімічне перейменування або функціональний аналог найбільш вживаний метод перекладу. Особливо при перекладі реалій, які позначають одяг, мистецтво і культуру, назви страв. Але потрібно відмітити, що при такому перекладі втрачається частина історичного та національного колориту, його культурологічна та лінгвокраїнознавча цінність та реалія замінюється лексемою із широким значенням.

М. Пфайффер надав перевагу комбінованій ренонімації (транскрипції з описовою перефразою) при перекладі реалій, які описують житло, меблі та посуд.

Тому, можна зробити висновок, що перекладачу було важко зрозуміти значення деяких реалій, тому вони були або опущені, або їх значення було спотворене. Переклад реалій шляхом підбору функціонального аналога був найбільш вживаним через адаптування тексту для іншомовного читача.

У новелі «Вечори на хуторі біля Диканьки» для передачі реалій, які відносяться до етнографічних та позначають побут найбільше був використаний метод уподібнення. Особливо під час перекладу назв страв. При цьому, в більшості випадків, не було передано національний та культурний колорит реалій, а їх значення повністю змінено. Німецькі відповідники були підібрані так, що значення деяких реалій повністю спотворено.

При перекладі реалій, які позначають одяг, прикраси та взуття найбільш вдалий метод перекладу – гіперонімічне перейменування. При перекладі меблів, житла та посуду перекладач використав два методи: функціональний аналог та комбіновану ренонімацію. При цьому переклад відповідав значенню реалій.

Для перекладу музичних інструментів використали транскрипцію. Та взагалі переклад реалій, які відносяться до категорії «мистецтво та культура», вдало передав культурний та національний колорит.

При перекладі суспільно-історичних реалій, проблемою стали два чини – осавул та сотник, та одна кличка – москаль. Було помилково перекладено деякі грошові одиниці та виміри фізичних величин через функціональний аналог. Адже такі реалії краще транскрибувати.

ЗАГАЛЬНІ ВИСНОВКИ

В дослідженні було встановлено та проаналізовано шляхи перекладу російських реалій німецькою мовою в повісті М.В. Гоголя «Мертві душі» та в новелі «Вечори на хуторі біля Диканьки».

У ході дослідження було досліджено поняття «реалія». Проаналізувавши погляди різних дослідників на рахунок тлумачення поняття «реалія», було зроблено висновок, що найоптимальніше визначення дали С. Влахов та С. Флорін. Тому, реалія – це безеквівалентна лексична одиниця, яка передає історичний, культурний та національний колорит нації та країни. В більшості випадків не можливо підібрати адекватний еквівалент, який передасть повне семантичне значення реалії.

Було розглянуто різні класифікації реалій та за основу було прийнято розширену класифікацію С. Влахова та С. Флоріна. Вони врахували предметний, місцевий, часовий поділ та перекладацький поділ реалій.

При аналізі реалій, які були перекладені німецькою мовою були виокремлені наступні методи перекладу: транскрипція, калькування, напівкалька, введення семантичного неологізму, функціональний аналог, метод уподібнення, комбінована реномінація, транспозиція на конотативному рівні.

Аналіз прикладів перекладу показав, що наближено весь національний та історичний колорит повісті «Мертві душі» М.В. Гоголя передали М. Пфайффер та В. Казак. Переклад П. Лебенштейна і Е. Райма мають адаптивний характер з нейтралізацією великої кількості слів-реалій та приближенням до німецької культури.

Аналіз способів передачі реалій німецькою мовою повісті М.В. Гоголя «Мертві душі» показав, що значення побутових реалій було перекладено методом транскрипції – 3 одиниці, калькуванням – 1 одиницю, функціональним аналогом – 13 одиниць, гіперонімічним перейменуванням – 11 одиниць, введенням семантичного неологізма – 1 одиниця, комбінованою реномінацією – 4 одиниці. Переклад суспільно-політичних реалій методом

транскрипції було перекладено – 2 одиниці, калькуванням – 11 одиниць, введенням неологізма – 2 одиниці, напівкалькою – 1 одиницю, гіперонімічним перейменуванням – 7 одиниць. Реалії, які позначають грошові одиниці та міри фізичних велечин методом транскрипції було перекладено – 3 одиниці, калькуванням – 3 одиниці, функціональним аналогом – 3 одиниці.

Аналіз способів передачі реалій німецькою мовою новели М.В. Гоголя «Вечори на хуторі біля Диканьки» показав, що значення побутових реалій було перекладено методом транскрипції – 6 одиниць, калькуванням – 5 одиниць, напівкалькуванням – 2 одиниці, функціональним аналогом – 20 одиниць, гіперонімічним перейменуванням – 16 одиниць, комбінованою ренонімацією – 14 одиниць, методом уподібнення – 30 одиниць, транспозицією на конотативному рівні – 2 одиниці. Переклад суспільно-політичних реалій методом транскрипції було перекладено – 4 одиниці, калькуванням – 1 одиницю, напівкалькою – 1 одиницю, гіперонімічним перейменуванням – 3 одиниці, комбінованою ренонімацією – 4 одиниці. Реалії, які позначають грошові одиниці та міри фізичних велечин методом транскрипції було перекладено – 1 одиницю, функціональним аналогом – 2 одиниці, комбінованою ренонімацією – 2 одиниці.

Можна зробити висновок, що в двох роботах М.В. Гоголя найвживанішими методами перекладу стали - гіперонімічне перейменування та метод уподібнення. Шляхом транскрипції було перекладено найменшу кількість реалій.

Також було проаналізовано перекладацькі помилки при перекладі повісті «Мертві душі» М.В. Гоголя та новели «Вечори на хуторі біля Диканьки», випадки, коли опускалися реалії або спотворювали семантичне значення. Були надані варіанти можливого перекладу деяких реалій.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алексеев М. П. Проблема художественного перевода. Иркутск: Изд. Иркутского унив., 1931. 30 с.
2. Алексеева И. С. Введение в переводоведение. М.: Академия, 2004. 352 с.
3. Бархударов Л. С. Язык и перевод: Вопросы общей и частной теории перевода. М. Высшая школа: 2010. 240 с.
5. Брандес М. П. Стиль и перевод (на материале немецкого языка). М.: Высшая школа, 1988. 126 с
6. Бурбак О. Ф. Реалія та способи визначення її лінгвістичного статусу. Львів: Іноземна філологія, 1985. 215 с.
7. Верещагин Е.М., Костомаров В.Г. Язык и культура. М.: Индрик, 2005. 1038 с.
8. Виноградов В. С. Введение в переводоведение (общие и лексические вопросы) М.: РАО, 2001. 224 с.
9. Влахов С. И., Флорин С. П. Непереводимое в переводе. Москва: Р. Валент, 2009. 360 с.
10. Гоголь М. В. Вечори на хуторі біля Диканьки [у 7 т.] Київ, : Наук. думка, 2008 –2009. 256 с.
11. Гоголь М. В. Мертві душі [у 7 т.] Київ, : Наук. думка, 2008 –2009. 360 с.
12. Гоголь Н.В. Вечера на хуторе близ Диканьки. М.: Подкова, 1999. 518 с.
13. Гоголь Н.В. Книга всякой всячины, или подручная Энциклопедия. М.: Издательство Московской Патриархии, 2009, 453 с.
14. Гоголь Н.В. Полное собрание сочинений [в 14 т.] М.: Л., 1937-1952, 674 с.
15. Гоголь Н.В. Собрание сочинений [В 4 т.] М., 1952. 343 с.
16. Гоголь Н.В. Собрание сочинений [В 4 т.] М., 1968. 526 с.
17. Гоголь Н.В. Собрание сочинений [В 9 т]. М., 1994. 608 с.

18. Гоголь Н.В. Собрание сочинений [В.7 т.] М., 1967. 622 с.
19. Гоголь Н.В. Собрание художественных произведений [В 5 т.] М., 1959. 567 с.
20. Зорівчак Р. П. Реалія в художньому мовленні: перекладознавчий аспект. Львів: Іноземна філологія, 1994. С. 106 – 107.
21. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англomовних перекладів української прози). Львів: Вид-во при Львів. Ун-ті, 1989. 216 с.
22. Зорівчак Р. П. Статус реалії як перекладознавчого терміна. Теорія и практика перевода. Київ: Іноземна філологія, 1985. С. 23 – 24.
23. Иванов А. О. Безэквивалентная лексика. СПб.: Типография издательства СПбГУ, 2006. 200 с.
24. Карабан В. Теорія і практика перекладу з української мови на англійську мову. Вінниця: Нова Книга, 2003. 608 с.
25. Ковганюк С. Практика перекладу. Київ : Дніпро, 1968. 275 с.
26. Комиссаров В. Н. Современное переводоведение. М.: ЭТС., 2001. 424 с.
27. Комиссаров В.Н. Лингвистика перевода. М.: ЭТС., 1980. 167 с.
28. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) М.: ЭТС. 1990. 270 с.
29. Красных В. В. «Свой» среди «чужих». Миф или реальность? М.: Гнозис. 2002. 375 с.
30. Кундзіч О. Л. Творчі проблеми перекладу. Київ: Дніпро, 1973. 264 с.
31. Левый И. Искусство перевода. М.: Прогресс. 1974. 395 с.
32. Реформатский А. А. Введение в языковедение. М.: Аспект Пресс, 1996. 536 с.
33. Рецкер Я. И. Теория перевода и переводческая практика. М.: Междунар. отношения, 1974. 216 с.

34. Россельс В. Перевод и национальное своеобразие подлинника. Вопросы художественного перевода. М.: Советский писатель, 1955. С. 165- 188.
35. Соболев Л. Н. О переводе образа образом. М.: Вопр. худ., 1955. 290 с.
36. Федоров А. В. Введение в теорию перевода. СПб.: Филологический факультет СПбГУ, 1953. 350 с.
37. Федоров А. В. Основы общей теории перевода. М.: ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. 416 с.
38. Федоров. А. В. Искусство перевода и жизнь литературы. Л.: Сов. писатель : Ленингр. отд-ние, 1983. 352 с.
39. Шатков Г. В. Перевод русской безэквивалентной лексики на норвежский язык: автореф. дис.канд. филол. наук. М., 1952. 241 с.
40. Швейцер А. Д. Современная социолингвистика. Теория. Проблемы. Методы. М.: Книжный дом. 2012. 176 с.
41. Швейцер А. Д. Теория перевода. М.: Книжный дом. 2009. 260 с.
42. Drössiger H. Zum Begriff und zu Problemen der Realien und ihrer Bezeichnungen. Vertimo studijos, 2010.
43. Elsen H. Die Aufgaben der Namen in literarischen Texten. Science Fiction und Fantasy. Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik. 2008.
44. Feyrer C. Freie Textauswahl im Übersetzungsunterricht: Aspekte zur Translationsdidaktik In: Translation: Didaktik im Kontext. 2002
45. Gogol N. Die Abenteuer Tschitschikows oder die toten Seelen. Deutsch von O. Buek. Berlin, 1921. 427 s.
46. Gogol N. Die toten Seelen oder Tschitschikows Abenteuer. Übersetzung aus dem Russischen von K. Holm. Berlin, 1954. 381 s.
47. Gogol N. Die toten Seelen. Aus dem Russischen übersetzt von M. Pfeiffer. Berlin/Weimar, 1976. 485 s.
48. Gogol N. Die toten Seelen. Aus dem Russischen übersetzt von Ph. Löbenstein. Leipzig, S.a. T. 1. 268 s.

49. Gogol N. Die toten Seelen. Aus dem Russischen übersetzt von W. Kasack. Stuttgart, 1993. 631 s.
50. Gogol N. Die toten Seelen. Aus dem Russischen übertragen von E. Reim. Braunschweig, 1948. 285 s.
51. Gogol N. Die toten Seelen. Deutsch von A. Eliasberg. Berlin, 1952. 356 s.
52. Gogol N. Die toten Seelen. Übersetzung aus dem Russischen von F. Xaver Schaffgotsch. Leipzig, 1960. 582 s.
53. Gogol N. Tschitschikows Abenteuer oder Tote Seelen. Aus dem Russischen übertragen von E. und W. Wonsiatsky. Leipzig, 1958. 511 s.
54. Gogol N.V. Abende auf dem Vorwerke bei Dikanka. Potsdam: 1921.
55. Gogol N.V. Abende auf dem Weiler bei Dikanka. Berlin: 1996.
56. Kade O. Die Sprachmittlung als gesellschaftliche Erscheinung und Gegenstand wissenschaftlicher Untersuchung. 1.Aufl., Leipzig: Verlag Enzyklopädie, 1980. 285 S.
57. Koller W. Einführung in die Übersetzungswissenschaft. Heidelberg/Wiesbaden, 1992. – 214 c.
58. Koschmieder E. Das Problem der Übersetzung. Übersetzungswissenschaft [Hrsg. Wills W.]. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1981. 414 S.
59. Kujamäki P. Übersetzung von Realienbezeichnungen in literarischen Texten. Handbuch zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft, 2008.
60. Kussmaul P. Verstehen und Übersetzen: ein Lehr- und Arbeitsbuch. Gunter Narr Verlag Tübingen. 2007. 217 S.
61. Kutz W. Zur Übersetzung nulläquivalenter Lexik Russisch - Deutsch (Realienbenennung), Leipzig : Sect. Theoret. u. Angewandte Sprachwiss. d. KarlMarx-Univ., 1981, 44 S.
62. Luther A. Russische Literatur in Deutschland // Russische Rundschau. 1925. Hf. 1. S. 64–70.

63. McLean H. Nikolai Leskov. The Man and His Art. Harvard, 2002, S. 299-300.
64. Nikolai Gogol. Abende auf dem Vorwerke bei Dikanjka und andere Erzählungen. - Tredition Classics, 2012. – 472 c.
65. Rammelmeyer A. Russische Literatur in Deutschland // Deutsche Philologie im Aufriss. - Berlin, 1957. - S. 367-394.
66. Reiß K. Möglichkeiten und Grenzen der Übersetzungskritik. Kategorien und Kriterien für eine sachgerechte Beurteilung von Übersetzungen. 1971 124 S.
67. Sadiku M. Zur literarischen Übersetzung von Phraseologismen aus dem Deutschen ins Albanische. Germanica Wratislaviensia 135, 2012. S. 127-137.
68. Schweickert W. Die russische Literatur und die Literaturen der früheren Sowjetrepubliken in deutscher Übersetzung. - Teil.1: 1880 - 1965. Eine Übersicht über deren Rezeption in deutscher Sprache. - Heilbronn, 2004. - 442 S.
69. Seidel-Dreffke B. Die Haupttendenzen der internationalen Gogol'-Forschung in der zweiten Hälfte des 20. Jahrhunderts (deutschsprachiges Gebiet, USA, Großbritannien, Sowjetunion). - Frankfurt am Main, 1992. - 260 S.
70. Titunik, Irwin R. Das Problem des skaz. Kritik und Theorie. – Göttingen: 1977.
71. Zimmer R. Probleme der Übersetzung formbetonter Sprache. Ein Beitrag zur Übersetzungskritik. 1981. 173 p.

СПИСОК ІЛЮСТРАТИВНИХ ДЖЕРЕЛ

72. Бех П. О. Неперекладне в перекладі (про книгу Р. П. Зорівчак «Реалія і переклад») Вища школа. 1992. Вип. 18. 196 с.
73. Вайсбурд М.Л. Реалии как элемент страноведения. 1972. № 3. С. 98-100
74. Гаман І. В. Національно-специфічна реалія як складова картина світу. *Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти*. 2009. № 23 – 24. С. 85 – 87

75. Жук Е.Е. Реалии и способы их передачи при адаптации текста на иностранном языке. *Вестник Адыгейского государственного университета*. 2015, № 3 (164). С. 26-30
76. Рецкер Я. И. О закономерных соответствиях при переводе на родной язык. *Вопросы теории и методики учебного перевода: сборник статей*. М.: Изд-во Академии педагогических наук РСФСР, 1950. С. 156-183.
77. Россельс В. О передаче национальной формы в художественном переводе, *Записки переводчика*, 1953. № 5. С. 257-278
78. Россельс В. Заботы переводчика классики. *Тетради переводчика*. 1967. Вып. 4. С. 23 -34
79. Соломаха А. В. Взаємозв'язок світу, етносу та мови: до питання про мовну картину світу. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова: Філологічні науки*. 2005. Вип. 1. С. 117 – 121.
80. Соломаха А. В. Лексика, яка вербалізує етнореалії в сучасній німецькій мові: культурологічний аспект. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2005. Вип. 3. С. 242 – 251.
81. Соломаха А. В. Національно-культурна специфіка універсальних концептів „Das Essen“ та „Die Getränke“ (на матеріалі сучасної німецької мови). *Наукові записки*. 2005. Вип. LIX (60). С. 139 – 147.
82. Соломаха А. В. Функції мовних одиниць, що вербалізують етнореалії в сучасній німецькій мові. *Сучасні дослідження з іноземної філології*. 2006. Вип. 4. С. 444 – 453.
83. Супрун А. Е. Экзотическая лексика. *Филологические науки*. 1958. № 2. С. 51-54.
84. Томахин Г. Д. Фоновые знания как основной предмет лингвострановедения. *ИЯШ*. 1980. № 4. С. 84 – 88.
85. Томахин Г. Д. Реалии в культуре и языке. *Иностранные языки в школе*. 1981. № 1. С. 30-45.
86. Bödeker B, Freese, K. Die Übersetzung von Realienbezeichnungen bei literarischen Texten eine Prototypologie. *Textcon Text*. 1987. Vol. 2. P.137-165.

87. Boehme E., Luther A. Friihe deutsche Ubersetzungen aus dem Russischen. *Eine Zeitschrift fur Bucherliebhaber*. 1933. Jg.6 S. 349-363.
 88. Ebert Chr. Zur Gogol' Rezeption in der russischen Literatur der Jahrhundertwende. *Zeitschrift fur Slawistik*. 1977. N. 6. S. 809-817.
 89. Gutschmidt K. Kategorien und Einheiten des Sprachvergleichs. *Linguistische Studien. Reihe A. Berlin*, 1982, № 94/1
 90. Keil R.-D. Auf dem Wege zu einem neuen Gogol'-Bild. *Zeitschrift fur slavische Philologie*, 1989. Bd. IL/1. S. 173-189.
 91. Kirsten U. Das realistische Schaffen Gogols und seine Interpretation in der Deutschen Demokratischen Republik. *Wissenschaftliche Zeitschrift der Universitat Rostock*, 1965. Jg. 14. S. 243-254.
 92. Markstein E. Realia. *Handbuch translation*. 1999, Vol. 2, p. 288-291
- СПИСОК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ
93. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов. 2-е изд. стер. М. : Русский язык, 2004. 571 с.
 94. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
 95. Ганич, Д. Словник лінгвістичних термінів. К.: Вища школа, 1985. 360 с.
 96. Лингвистический энциклопедический словарь/ Под ред. В. Н. Ярцевой. М.: Сов. энцикл., 1990, 685 с.
 97. Нелюбин Л.Л. Толковый переводоведческий словарь. 3-е изд., перераб. М.: Наука, 2003, 489 с.
 98. Новий німецько-український / українсько-німецький словник / за ред. Е.І. Лисенко. Київ. 2005. 396 с.
 99. Duden Deutsches Universalwörterbuch / Hrsg. und bearb. vom Wissenschaftlichen Rat und den Mitarbeitern der Dudenredaktion unter der Leitung von G. Drosdowski. Mannheim; Leipzig; Wien; Zürich: Dudenverlag, 1996. 1816 S.
 100. Vasmer Max: Russisches etymologisches Wörterbuch. Heidelberg 1953-1958. 968 S.